

TARTU ÜLIKOOL

Sotsiaalteaduste valdkond

Ühiskonnateaduste instituut

Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni õppekava

RAADIOAJAKIRJANIKE KÜSITLEMISVÕIMALUSED OTSE EETRIS

Bakalaureusetöö

Laura Saks

Juhendaja: Viivika Eljand-Kärp, MA

Tartu 2021

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1.TEOREETILISED LÄHTEKOHAD.....	7
1.1 Intervjuu ajakirjandusväljal.....	7
1.1.1 Ajakirjanduslik intervjuu	7
1.1.2 Intervjuude tüübid.....	8
1.3 Intervjueeriija oskused	11
1.4 Interaktsioon intervjuus.....	14
1.4.1 Küsitlemine.....	15
1.4.2 Küsimuste tüübid.....	17
1.4.3 Kuulamispehised küsimused	19
1.4.4 Küsimuste maht	20
1.4.5 Vastamine	20
1.2 Raadio eripära	21
1.2.1 Hommikuprogramm raadior.....	22
1.3 Tagasi- ja edasiside	22
2. UURIMISKÜSIMUSED	24
3. VALIM JA MEETOD	25
3.1 Valim.....	25
3.2 Metoodika.....	27
3.2.1 Kirjalik küsimustik	28
3.2.2 Intervjuude analüüs.....	29
3.2.3 Tagasisidestamine.....	31
4. TULEMUSED	33
4.1 Ajakirjanike valmistumine intervjuudeks	33
4.2 Intervjuude analüüs	34
4.2.2 Infoaugud intervjuudes	38
4.2.3 Peegeldused	39
4.2.4 Küsimuste ja vastuste maht	41

4.2.5 Meelevaldsed eeldused küsimuses	43
4.3 Tagasisidestamine	44
5. JÄRELDUSED	52
6. DISKUSSIOON.....	57
KOKKUVÕTE	60
SUMMARY	63
KASUTATUD ALLIKAD	65
LISAD.....	70
Lisa 1. Kirjalik intervjuukava raadioajakirjanike ettevalmistuse ja küsitlemise kohta	70
Lisa 2. Ajakirjanike vastused ettevalmistuse ja küsitlemise kohta	70
Lisa 2.1 ajakirjanik 1	70
Lisa 2.2 ajakirjanik 2	71
Lisa 2.3 ajakirjanik 3	73
Lisa 2.4 ajakirjanik 4	75
Lisa 3 Ajakirjanikele saadetud küsimused	78
Lisa 3.1 A2 tagasisidestamiseks saadetud küsimused	78
Lisa 3.2 Ajakirjanikule 3 saadetud küsimused	78
Lisa 3.3 Ajakirjanikule 4 saadetud küsimused	79

SISSEJUHATUS

Raadio otse eetris toimuvad uudisintervjuud on tuhandete inimeste igapäevased kaaslased, kuna raadiot kuuleb paljude toimingute taustal. Just viimane mainitud aspekt – raadiot kuuleb, aga seda alati tingimata ei kuulata – seab raadioeetris toimuvale intervjuule erinõuded ning muudab küsitlemise intervjuueriva ajakirjaniku jaoks eriti nõudlikuks tegevuseks.

Nagu öeldud, ei ole raadio kuulamine alati tingimata esmane tegevus, vaid seda saab teha paljude teiste toimingute kõrvaltegevusena. Guy Starkey (2016) järgi võib see kõrvaltegevusena lahutada meelt, edastada informatsiooni, luua kujutluspilte ja olla kaaslane. Nii, nagu teised meediumid peavad pidevalt ajaga kaasas käima, tuleb ka raadiol leida kuulajate tähelepanu püüdmiseks täiendavaid võimalusi, mistõttu on raadiosaateid võimalik nüüdisajal ka järelkuulata või neist interneti vahendusel osa saada (Starkey, 2016).

Raadio pakub informatsiooni edastamiseks mitmeid võimalusi, näiteks uudis, reportaaž, vestlus või intervjuu (Loit, i.a). Uudisesse on koondatud kõige olulisem informatsioon lühidalt, mistõttu on materjali lõigatud ja seatud kokku reporteri äranägemise järgi. Reportaaž kajastab sündmust kohapeal ja seetõttu on kuulda taustahelid keskkonnas. Reporter saab kirjeldada ka ümberringi toimuvat, mis toob kuulaja justkui sündmuse keskmesse (Loit, i.a). Vestlused ongi tavaliselt vestlussaadetes, kus kaks või enam inimest arutlevad teatud teemal ja püüavad nii oma seisukohti edastada.

Selles bakalaureusetöös huvitab uurijat üks peamiseid raadiožanre – intervjuu, mida võib kuulda nii otse eetris kui ka eelsalvestatud saadete osana. Intervjuu on ajakirjaniku jaoks mitmeid proovikive sisaldav formaat, kuna nõuab keskendumist paljudele teguritele. Ajakirjanik otsustab, millest rääkida, milliseid küsimusi esitada ja millal vestlus lõpetada (Wang ja Yan, 2012: 234). Intervjuu tegemine eeldab eeltööd, et valida teema fookus ja seada sellest tulenevalt küsimused. Lisaks peab ajakirjanik intervjuu ajal tähelepanelikult kuulama, et küsida vastaja öeldust lähtuvaid küsimusi. Seda kõike tuleb teha raadiokuulaja huvist ja mõistmisest lähtuvalt, et kõita tähelepanu ja kuulajat keset vestlust nõ mitte kaotada.

Otse-eetri intervjuud on raadios olnud ja jäänud väga populaarseks, kuna need sünnivad kohapeal ja kuulaja saab neist vahetult osa. Otse eetris öeldut ei saa muuta ja on võimalus, et

intervjuu ei lähe nii nagu ajakirjanik plaanis (McLeish, 2006: 84). Otse-eeter seab intervjuule kindlad ajaraamid. Selle aja jooksul peavad ajakirjanikud saama vastused oma küsimustele ja pakkuma põnevat kuulamist teisel pool raadiot olijale. Seejuures peavad nad arvestama, et informatsioon oleks täielik ja esitatud nii selgelt, et kuulajad mõistaksid öeldut esimese korraga (McLeish, 2006: 4), sest kuigi järelkuulamine on enamasti võimalik, ei kipu inimesed seda alati tegema.

Intervjueerimistehnikaid on Tartu Ülikoolis küll uuritud, kuid mitte raadio otse-eetri intervjuude kontekstis. Viimane raadiointervjuusid uuriv magistritöö tehti aastal 2009, kui Toomas Kelt (2009) analüüsis Eesti Rahvusringhäälingu (ERR) raadiointervjuude intervjueerimispraktikaid. Töö eesmärk oli võimalikult efektiivse küsitlemise saavutamiseks vajalike töövõtete analüüs (Kelt, 2009). Nimetatud magistritöös uuriti 30 ERR-i raadioajakirjaniku intervjuud, seejuures analüüsiti nelja faktorit: intervjuu funktsioon, aeg intervjuus (ehk kas küsitakse mineviku, oleviku või tuleviku kohta), küsitlemine ja vastamine ning interaktsiooni fookus seoses vastajaga (Kelt, 2009). Praegune bakalaureusetöö uurib aga kindlate ajakirjanike intervjueerimispraktikaid ning valimis ei ole vaid ühe kanali ajakirjanikud. Lisaks on tööl ka praktiline väljund. Nimelt annab uurija intervjuude analüüsimisel selgunust ajakirjanikele teada ehk tagasisidestab neid. Seega saab vaadelda, kuidas suhtuvad ajakirjanikud kõrvalise vaatleja analüüsi ning kas nad leiavad kasulikke nüansse, mida oleksid valmis tulevikus praktiseerima. Ajakirjanikelt küsiti ka, kuidas nad intervjuudeks valmistuvad, et näha võimalikke seoseid intervjuu tulemuse ja ettevalmistuse vahel.

Bakalaureusetöö eesmärk on uurida raadioajakirjanike küsitlemispraktikaid otse-eetri intervjuudes ning analüüsida, kas ja kuidas oleks võimalik efektiivsemalt küsitleda. Selle eesmärgi saavutamiseks on püstitatud järgmised uurimisküsimused:

1. Kuidas valmistuvad raadioajakirjanikud otse-eetri intervjuudeks?
2. Kuidas saab efektiivsemalt intervjueeritavat küsitleda?
3. Mil määral on ajakirjanikud valmis neile antud tagasi- ja edasisidet vastu võtma?

Bakalaureusetöö koosneb kahest osast. Esimeses osas esitab uurija ülevaate töö teoreetilistest lähtekohtadest. Teoreetilise peatüki koostamisel on autor pidanud oluliseks tuginemist Steven Claymani ja John Heritage 2002. aastal ilmunud uudisintervjuud põhjalikult käsitlevale raamatule ja Robert McLeishi 2006. aasta raadio produktsiooni raamatule. Olulisi seisukohti

on käsitletud ka autoritelt Jim Beaman, Sally Adams, Serena Carpenter, Anthony Cepak ja Zhao Peng. Teises osas antakse ülevaade valimist, uurimismeetoditest ja tutvustatakse uuringu tulemusi. Teise osa esimeses etapis analüüsib autor nelja raadioajakirjaniku otse-eetri intervjuusid. Seejärel annab uurija ajakirjanikele tagasisidet ning vaatab, kuidas nad seda vastu võtavad.

Soovin väga tänada töö juhendajat Viivika Eljand-Kärpi, kes oli valmis alati nõu ja suunavaid soovitusi andma, mis aitasid kaasa nii töö teoreetilise osa kui ka uurimuse valmimisele. Lisaks tänan Halliki Harro-Loiti, kes andis häid soovitusi intervjuude analüüsimisel ja ajakirjanike tagasisidestamisel. Aitäh ka ajakirjanikele, kes leidsid kiire graafiku kõrvalt aega uurimuses osaleda.

1. TEOREETILISED LÄHTEKOHAD

1.1 Intervjuu ajakirjandusväljal

Lihtsustatult on intervjuu teatud teemale keskenduv eesmärgipärane vestlus (Brennen, 2013: 27, viidatud Lepik et al, 2014 kaudu). Intervjuud on defineeritud ka kui kahe inimese vahelist vestlust, kus üks püüab vestlust juhtida ja sel moel koguda informatsiooni (Gorden, 1992: 2). Raymond L. Gordeni (1992: 2) alusel ongi intervjuu kõige tähtsam funktsioon koguda kindlal teemal teavet. Ta toob välja veel teised funktsioonid, milleks on veenmine, juhendamine ja emotsionaalselt kellegi toetamine.

Reeglina on intervjuus kaks osapoolt – intervjuerija ja vastaja (Gubrium ja Holstein, 2012: 28). Need rollid seavad paika kindla käitumismustri – intervjuerija küsib küsimusi ning intervjueritav annab vastuseid (Adams ja Hicks, 2001: 2). Mats Ekström (2001) kirjutab, et intervjuerijal on võim: ta alustab vestlust ja lõpetab selle, tema initsiatiivil on kutsutud intervjueritav rääkima. Vastaja peab arvestama, et intervjuerijal on võim valida, millest räägitakse. Seega on intervjuu konventsionaalne vestlus, kus rollid on jagatud ja oodatakse neile vastavat käitumist.

Gordeni (1992: 3) järgi on intervjuus kolm peamist etappi: planeerimine, teostamine ja analüüsimine. Planeerimisel tuleb mõelda küsimuste sõnastamisele ja nende sobivusele ning atmosfääri loomisele, kus intervjueritav tahaks olla ja vastata. Intervjuu tegemisel on tähtis küsimuse esitamine, aga olulised on ka mitteverbaalsed tegurid, mis võivad küsitlemist kas toetada või takistada. Küsimisele järgneb vastuse kuulamine, selle mõistmine ja järelduste tegemine, otsustamiseks, mida järgmiseks küsida (Gorden, 1992: 3–7). Viimases faasis tuleks Gordeni (1992: 7) sõnul analüüsida kogutud teavet ja selle usaldusväärsust.

1.1.1 Ajakirjanduslik intervjuu

Ajakirjanduses on intervjuerimine olnud pikka aega kõige tähtsam tööriist selle peamise funktsiooni – informatsiooni kogumise – tõttu, mille järel on võimalik kogutud teabest lugusid

luua (Clayman ja Heritage, 2002: 1). Ajakirjanduslik intervjuu on viis, kuidas jagada ekspertide, prominentide, sündmuses osalejate või tavainimeste arvamust (Adams ja Hicks, 2001: 1). Ajakirjanduses võib intervjuu olla nii lühike kõne faktide kontrollimiseks kui ka kellegi eluloo jagamine (Adams ja Hicks, 2001: 2). Pikemas intervjuus peaks intervjuueerija laskma vastajal rääkida ning andma piisavalt aega, et intervjuueeritav saaks mõtet arendada.

1.1.2 Intervjuude tüübid

Üks peamiseid ja selles töös uurijat enim huvitav intervjuutüüp on uudisintervjuu. Hennoste (2008: 23) järgi on uudis teave, mida avalikkus peab teadma ning see võib aidata neil teatud probleeme lahendada. Uudisintervjuud on mõjutatud kultuurist, ajaloost ja võimulolijaist – need tegurid loovad uudisloole keskkonna, mille alusel kujuneb avalik arvamus (Clayman ja Heritage, 2002: 23). Näiteks jõuavad uudisintervjuude kaudu avalikkuseni poliitikute vaated ja valikud (Gubrium ja Holstein, 2012: 30). Ajakirjanikud peavad arvestama, et uudise puhul on tegemist nii inimestevahelise kui ka massikommunikatsiooniga (Clayman ja Heritage, 2002: 12). Seega, mida intervjuueerija küsib ja kuidas intervjuueeritav vastab, määrab selle, milliseks kujuneb teave avalikkusele. Steven Claymani ja John Heritage'i (2002: 29–30) sõnul peab intervjuueerija uudisintervjuus kontrollima faktide täpsust ega tohi lasta intervjuueeritaval rääkida üksnes talle sobivat juttu, mis näitab teda küll heast küljest, aga võib anda eksitavat infot. Uudisintervjuudes, kus räägitakse juhtunud sündmusest, on olulised ka pealtnägijad, kes oskavad anda vahetut infot (Adams ja Hicks, 2001: 1). Uudisintervjuu esineb suuremal või vähemal määral ka teistes intervjuu tüüpides.

Intervjuusid on võimalik kategoriseerida ka eesmärkide alusel. Enamike intervjuude eesmärk on koguda informatsiooni. Sellisel juhul peab ajakirjanik veenduma, et kõneleja on parim ekspert või sündmuse pealtnägija, et ta kiiresti parima ja loogilise teabe kätte saaks (Beaman, 2011: 16). Veel võib intervjuude eesmärk olla arvamuste kogumine (Hennoste, 2008: 253). McLeish (2006: 80–81) toob välja ka kolmanda eesmärgi, mis on emotsiooni kogumine. Viimati nimetatud intervjuud näitavad publikule intervjuueeritavat inimlikust küljest ja panevad mõistma, mida ta tunneb. McLeish (2006: 81) toob näite inimestest, kelle lähedased on erakordsetes olukordades, näiteks maavärina keskmes või on sportlane võitnud olulise

võistluse ja soovitakse näidata eufooriat. Tiit Hennoste (2008: 253–254) sõnul peab intervjuul olema üks põhieesmärk, vastasel juhul võib fookus kaduda.

Üks levinud viise intervjuude jaotamiseks, on vaadelda neid allikate järgi. Allikas määrab selle, millist eesmärki intervjuu täidab ja kuidas ajakirjanik vastajale läheneb. Näiteks ei saa ajakirjanik kasutada samasugust intervjuueerimistehnikat poliitiku ja noore sportlasega, kuna nendelt allikatelt soovitakse saada erinevat infot (Sedorkin, 2020). Sportlane räägib intervjuus pigem oma eluviisist või sooritusest võistlusel, kuid poliitiku sõnumid võivad mõjutada suuremat hulka inimesi, kui selgitatakse näiteks uut seadust. Seetõttu peab ajakirjanik intervjuueeritava järgi kohandama intervjuueerimisstiili (Sedorkin, 2020). Järgnevalt esitab uurija ühe võimaliku allikate jaotuse intervjuueerimisel.

Poliitintervjuu

Poliitika ja meedia käivad käsikäes, sealhulgas ka ajakirjandus (Ekström, 2001). Gail Sedorkini (2020) alusel kasutavad poliitikud intervjuusid, et levitada mingisugust sõnumit, olles seejuures vilunud intervjuude andjad. Poliitikud peavad näitama, et nende jutt ja teod on tõesed, vastasel juhul ei ole nad usaldusväärsed (Andone, 2013: 1). Selliseid argumente saab esitada just ajakirjanduses. Corina Andone (2013: 1) sõnul on poliitikud eriti huvitatud oma seisukoha kaitsmisest, kui keegi nende tegusid kritiseerib. Muidu võib pooldajate osakaal langeda. Poliitikud teavad hästi, kuidas keerukate intervjuude ajal käituda ja otse-eetri intervjuudes võivad nad kergesti aja täis rääkida (Sedorkin, 2020). Kriitika alla sattunud poliitikud arvestavad võimalikku mainekahju, mistõttu püüavad nad vastata nii, et ei paistaks süüdlastena, ja vältida diskussiooni kriitika teemal (Andone, 2013: 1–2). Ajakirjaniku roll poliitintervjuus ei ole ainult informatsiooni koguda, vaid kriitilisi küsimusi küsides näidata, kas poliitik vastutab oma sõnade ja tegude eest (Andone, 2013: 37).

Vastutavad intervjuud

Vastutavates intervjuudes on intervjuueeritavad avaliku elu tegelased, kes töötavad kõrgetel ametikohtadel ja peavad teatud põhjustel selgitusi jagama (Montgomery, 2011: 35). Martin Montgomery (2011: 35) sõnul uurivad intervjuueerijad sellistes intervjuudes käitumise põhjuseid, aga intervjuueeritavad püüavad ennast õigustada. Intervjuueeritav võib vastusega teemast kõrvale põigata. Seega peab ajakirjanik näitama, et tegemist on ühe vastamismõttega (Montgomery, 2008) ja küsima vajadusel küsimusi uuesti. Nagu uudisintervjuuski, peab ka

vastutavas intervjuus intervjuerija eristama tõesed ja vaieldavad väiteid ning viimaseid üle täpsustama (Montgomery, 2011: 53), et selgitada välja tõde.

Ekspertintervjuu

Ekspertintervjuu tähendab intervjuud spetsialistiga. Claymani ja Heritage'i (2002: 70) alusel on eksperdid need, kellel on erialased teadmised mingist teemast ja nad oskavad uudissündmusi kommenteerida. Ekspertintervjuud võivad olla keerulised, eriti kui uuritav teema on ajakirjanikule võõras (Sedorkin, 2020). Eksperdid võivad kasutada keerulist keelt ning väljendeid, mis ei ütle meediatarbijale midagi. Ajakirjanik peab selle teabe edasi andma nii, et see oleks tarbijale mõistetav. Peter Davis (i.a, viidatud Sedorkin, 2020 kaudu) on öelnud, et väga keerulistel juhtudel tasub ekspertidelt küsida, kuidas nad selgitaksid seda teemast kaugel seisvale isikule.

Kogemusintervjuud

Kogemusintervjuud pakuvad uudistes isiklike reaktsioone probleemidele või sündmustele (Montgomery, 2008). Intervjueritav on kas pealtnägija, ohver või ellujääja ja ta räägib juhtunust (Montgomery, 2008). Sellistes intervjuudes ei küsi intervjuerija vastaja arvamust, vaid pigem seda, mis juhtus ja kuidas intervjueritav end tundis (Thornborrow, 2010). Joanna Thornborrow (2010) toob välja, et intervjueritavat koheldakse kui üht meie hulgast ja ajakirjanik ei pea kartma, et intervjueritava vastused põikleksid kõrvale või sooviks vastaja saada reklaami. Sellised intervjuud on auditooriumile hästi lähedased just seetõttu, et tihti on tegemist tavainimestega, kes räägivad oma kogemusest.

Intervjuu kuulsusega

Kuulsate inimeste intervjuerimisel tuleb silmas pidada, et nad on oma eluloost rääkinud väga palju ja kui küsida neilt küsimusi, millele nad on juba teistes kanalitest vastanud, võib vastus olla igav. Seetõttu on hea küsida intervjueritavalt ootamatuid küsimusi. Näiteks soovitab Jim Beaman (2020: 101) hästi kuumal või külmal päeval küsida intervjueritava käest, kuidas ta end soojas või jahedas hoiab. Kuna see on midagi muud, kui oma tööst rääkimine ning võib olla kuulajale huvitavam. Kuulsused kasutavad meediat, et endale reklaami teha (Beaman, 2011: 100; Sedorkin, 2020). Selleks, et vältida kuulsuse enda agendadest rääkimist ja nende reklaamimist, tuleb ajakirjanikul jääda kindlaks intervjuu fookusele (Beaman, 2011: 100).

Selle bakalaureusetöö kontekstis ei olnud esmatähtis intervjuude temaatiline, eesmärgipärane ega allikate põhine jaotus. Oluline oli, et intervjuud oleksid tehtud otse eetris. Samas sai vaadelda, kas ajakirjanik kasutab mõnda allikapõhist tüüpvõtet, näiteks kuulsuste intervjuueerimisel küsib ootamatu küsimuse. Lisaks seab allikapõhine jaotus teatud raami intervjuueerimiseks, mida küll konkreetselt töös ei uurita, kuid millega oli võimalik arvestada.

1.3 Intervjueerija oskused

Intervjuu õnnestumisel mängivad kesksel rolli ajakirjaniku head intervjuueerimisoskused. Serena Carpenter, Anthony Cepak ja Zhao Peng (2018) toovad välja kümme peamist oskust, mis peaksid intervjuueerijal olema. Need on järgmised: info otsimine, professionaalne käitumine, uudisväärtuse hindamine, kuulamine, informatsiooni täpne kättesaamine, empaatiavõime, selge kõneviis, vestluse juhtimine, mitteverbaalne käitumine ja paindlik maneer (Carpenter et al, 2018). Järgnevalt selgitan lahti uurimuse kontekstis olulised punktid.

Eduka intervjuu põhi on ettevalmistus ja valmisolek kõigeks, mis võib ette tulla (Adams ja Hicks, 2001: 17). Ideaalis peaks ajakirjanik enne intervjuud tegema uuringu intervjuueeritava ja vestluse teema kohta. Leitud info järgi saab intervjuueerija moodustada küsimused, mis aitavad juhtida vestlust ning vältida võimalikke infoauke (Carpenter et al, 2018). Samuti saab ettevalmistuse käigus teada informatsiooni teema kohta ja seega teab intervjuueerija, mida ta peab lisaks küsima (Beaman, 2011: 65). Tihti tuleb küsimust esitades kasutada fakte, nimesid, kuupäevi jms, mistõttu peab ajakirjanik olema nendega eelnevalt kursis (McLeish, 2006: 84). Hea on otsida teavet internetist, teistest publikatsioonidest ja raamatutest, kuid informatsiooni otsimisel on tähtis kontrollida ka allika usaldusväärsust, kuna teave on nii hea kui on allikas (Adams ja Hicks, 2001: 23).

Üks kõige olulisemaid oskusi intervjuu õnnestumisel on kuulamine. Intervjuu on küll vestlus, kuid intervjuueerija peaks veetma enamiku ajast allikat kuulates. Carpenteri, Cepaki ja Pengi (2018) sõnusi saab intervjuueerija sel juhul reageerida ja küsida jätkuküsimusi, et vältida lünki. Ajakirjanik peab ehitama loo üles intervjuueeritava jutu alusel, mitte lähtuma enda arvamusest (Hennoste, 2008: 268). Reageerimine intervjuueeritava jutule annab vastajale aimu, kas tema

sõnum jõudis kohale. Samas peab ajakirjanik mõtlema pidevalt ka oma loo peale: kas teema ja vaatenurk, mis ettevalmistuse ajal said planeeritud, on õiged ning kui ei, siis kuidas edasi minna (Hennoste, 2008: 267).

Babita Tyagi (2013) järgi koosneb kuulamine viiest protsessist.

1. **Kuulamine ehk vastuvõtmine** on füüsiline vastuvõtmine. Selleks, et kuulata, peab esmalt kuulma. Kuulamiseks on vajalik tähelepanu, mis võimaldab kellegi öeldut vastu võtta.
2. **Arusaamine ehk mõistmine** tähendab kuulatud sümbolite analüüsimist. Nende mõistmine sõltub kontekstist ja vastuvõtja kogemustest. Edukas kommunikatsioonis peab kuulaja mõistma sõnumit arvestades edastaja konteksti ja arusaamu.
3. **Mäletamine ehk meenutamine** on oluline osa, kuna see tähendab, et kuulaja ei ole ainult informatsiooni vastu võtnud, vaid on selle jäädvustanud ka mällu. See, mida kuulaja mäletab, on oluliselt erinev, kui see, mida ta kuuleb, kuna mällu jääb valikuline info.
4. **Hindamine ehk otsustamine** on protsess, kus osalevad ainult aktiivsed kuulajad. Nad eristavad fakte arvamusest, määravad sõnumis oleva kallutatuse või eelarvamused. Tähtis on seda protsessi varem mitte alustada, vastasel juhul rikub see eelnevad protsessid ja sõnumi vastuvõtmine ei ole täielik.
5. **Vastamine** on oluline, et rääkija saaks tagasisidet oma sõnumile. Siin peab kuulaja verbaalselt või mitteverbaalselt lõpetama protsessi, mis annab rääkijale aimu, kas ja kuidas tema sõnum kohale jõudis.

Judi Brownell (2010) on loonud kuualismudeli HURIER, kus on eelnevalt nimetatud viis elementi, kuid Brownell on lisanud mäletamise ja hindamise vahele veel ühe punkti – interpreteerimine. See tähendab, et kuuldu tähendust mõjutavad ka mitteverbaalsed tegurid, näiteks hääletoon, kehahoiak, miimika ja ka varasemad teadmised. See on oluline enne, kui minnakse hindamise protsessi juurde, kuna mõjutab info üle otsustamist.

Kuulamist on võimalik jagada ka passiivseks ja aktiivseks kuulamiseks. Aktiivne kuulaja järgib eelnevalt nimetatud kuulamisprotsesse, keskendub täiel määral vastajale, on empaatilise hoiakuga ja kasutab mitteverbaalseid võtteid, mis toetavad vestluse kulgu ja julgustavad rääkijat end avama. See tähendab, et kuulaja tõesti huvitub ja püüab teemast aru saada ning näitab seda ka välja (Tyagi, 2013). Passiivne kuulaja on samuti teemast huvitatud ja kuulab

vastajat, kuid ei näita seda välja – ta eeldab, et on teemast õigesti aru saanud, kuid ei kinnita seda kuidagi (Tyagi, 2013).

Hea ajakirjaniku üks põhioskuseid peaks olema aktiivse kuulamise oskus. Sellisel juhul saab intervjuuerija segase vastuse üle küsida ja vastaja seda vajadusel parandada, et liikvele ei lähe vale info. Sellisel juhul tasub kuuldut tagasi peegeldada ning vajadusel küsida täpsustavaid küsimusi (Carpenter et al, 2018). Intervjuuerija kehv kuulamine võib olla põhjus, miks intervjuu ebaõnnestub, kuna aktiivselt kuulamata ei saa küsida ka jätkuküsimusi. Halliki Harro-Loiti ja Kadri Uguri (2019) alusel on võimalik eristada empaatilist, ulatuslikku ja hindavat kuulamist. Empaatilisel kuulamisel püüab kuulaja rääkijat toetada ja julgustab teda rohkem kõnelema (Harro-Loit ja Ugur, 2019). Ulatuslik ja hindav kuulamine on olulised eelkõige uudisintervjuus, et mõista kogu sõnumit ja vajadusel saadud teavet täpsustada, et saada terviklik informatsioon (Harro-Loit ja Ugur, 2019).

Antje Glück (2016) toob välja, et lisaks empaatilisele kuulamisele on ajakirjanike töös oluline empaatiline käitumine. Kuna empaatiline käitumine julgustab intervjueeritavat, võib ta seetõttu rääkida palju huvitavamat juttu (Carpenter et al, 2018). Võib kujundlikult öelda, et empaatiavõime teeb ajakirjanikust inimese. Kui allikas räägib näiteks väga raskel teemal ning murdub ja puhkeb nutma, tekib eetiline küsimus, mida ajakirjanik peab tegema (Glück, 2016). Pisarad on head äridele, kuid professionaalne ajakirjanik peab suhtuma allikasse inimlikult ehk kasutama empaatiavõimet (Glück, 2016). Selle alusel peaks ajakirjanik otsustama, kas ja millisel kujul lugu kajastada.

Selle kõrval, milliseid küsimusi ajakirjanik esitab ja milliseid verbaalseid väljendusviise kasutab, on tähtis ka mitteverbaalne suhtlus, kuna toetav kehahoiak, julgustavad peanoogutused, miimika ja ruumiline paigutus avaldavad vestlusele otsest mõju. Raadiointervjuude puhul kuulaja mitteverbaalset suhtlust ei näe, küll aga saab intervjuuerija julgustada mitteverbaalsete vahendite abil vastajat rääkima. Mitteverbaalne käitumine ongi auditooriumile nähtav just näost näkku intervjuudes, kus kehakeel aitab väljendada emotsioone, et juhtida vestlust (Coker ja Burgoon, 1987 viidatud Carpenter et al, 2018 kaudu). Gordeni (1992: 66) järgi on kommunikatsiooniuuringud näidanud, et 65% öeldust kajastub just mitteverbaalses keeles. Mitteverbaalsed tegurid on hääletoon, näoilmed, žestid ja kehahoiakud (Gorden, 1992: 66). David McNeilli (2005: 4) sõnul käivad tihti žestid ja kõnelemine käsikäes. Paljud žestid väljenduvadki samal ajal kui inimene räägib, kuna mõte teeb sama asja kahel

moel – väljendab sõnaliselt midagi, kuid abistab väljendatut ka žestidega (McNeill, 2005: 22–23). Näiteks kui inimene räägib ülespoole liikumisest, siis näitab ta liikumist käega kaasa (McNeill, 2005: 23). Taolised käitumismustrid aitavad näost näkku intervjuudes öeldust paremini aru saada.

Raadiointervjuudes kuulaja pilti ei näe. See tähendab, et kogu see töö, mille teevad meie eest teleintervjuu vaatamisel ära silmad, jääb nüüd tegemata, mistõttu saavad eriti oluliseks intonatsioon ja kandvad pausid, et kuulaja saaks ise kujutluspilti moodustada.

1.4 Interaktsioon intervjuus

Intervjuu on küll vestlus kahe osapoole vahel, aga seda vestlust juhib intervjuuerija, ajakirjanduslikus intervjuus ajakirjanik, saatejuht. Jinjun Wang ja Ying Yan (2012: 231) iseloomustavad intervjuud järgmiste punktide kaudu:

- 1) intervjuu on eesmärgipärane infokogumise vestlus, kus intervjuuerijal ja intervjuueeritaval on oma roll;
- 2) intervjuuerija roll on küsida küsimusi ja intervjuueeritava roll neile vastata;
- 3) küsimus-vastus järjestus on intervjuus domineeriv struktuur;
- 4) intervjuuerija on volitatud küsimusi küsima ja intervjuueeritav piirdub vastamisega.

Intervjuueeritavalt eeldatakse, et ta on koostööaldis ning vastab küsimustele. Küsimuste küsimisega saab intervjuuerija kontrollida vastaja panust vestlusesse ja suunata intervjuu teemat (Wang ja Yan, 2012: 234). Ajakirjanduslikus intervjuus peaksid intervjuuerija küsimused pakkuma ka konteksti, milles hinnata vastuste ausust, õigsust, sobivust jms (Clayman ja Heritage, 2002: 99). Selline kontseptsioon annab ajakirjanikule võimu ja kontrolli intervjuus.

1.4.1 Küsitlemine

Küsitlemisel on oluline küsimuste struktuur, tüübid ja maht, kuulamispõhine küsitlemine ning intervjuu fookus. Küsimused peaksid ajakirjanduslikus intervjuus olema lühikesed ning andma võimaluse intervjuueeritaval huvitavalt vastata (Adams ja Hicks, 2001: 37–38). Nende eesmärk on suunata intervjuueeritavat loogiliselt rääkima (Sissons, 2006: 159). Beaman (2011: 65) soovib intervjuueerijal kirja panna ühe keskse küsimuse, mida kanali lugejad, kuulajad või vaatajad teada tahavad. Selle ümber peaks moodustama teised küsimused. Kui intervjuueeritav ei vasta küsimusele, vaid räägib millestki muust, tuleks kaaluda küsimuse ümber sõnastamist (Beaman, 2011: 65). Carpenter jt (2018) toovad välja, et hea oleks intervjuu alguses küsida neutraalseid ja nn jäämurdja küsimusi, et intervjuueeritav ei tunneks pinget, kuna allikad jagavad täpsemat informatsiooni, kui nad tunnevad end mugavalt.

Adams ja Hicks (2001: 30) soovivad enne intervjuud teema veel allikale üle korrata, et vestluse suund oleks selge. Intervjuueerija peab saama allikalt kätte olulised faktid ja arvamused, seda võib nimetada täpsuseks (Carpenter et al, 2018). Uudisintervjuudes peaksid ajakirjanikud eristama tõese informatsiooni valest, küsides küsimusi strateegiliselt, kombineerides suletud vs. avatud küsimusi või siis laskma intervjuueeritaval rääkida narratiivselt mingit lugu, et saada aimu, kas tegemist on tõe või valega (Carpenter et al, 2018).

Küsimused võivad olla ka kallutatud ehk sisaldada ajakirjaniku tugevat isiklikku arvamust või meelevaldset eeldust. Seega peavad intervjuueerijad vaatama küsimuse grammatilist vormi, sisu ja konteksti ning otsustama, kas tegemist on neutraalse küsimusega või hoopis väitega (Clayman ja Heritage, 2002: 100). Valede eeldustega küsimused võivad ajada vastaja segadusse, mille tulemus on intervjuueeritava lohisev jutt, mille põhjuseks on arusaamatu küsimus (Sacks, 1987: 60-62). Eeldustega küsimustele hakkab üldiselt intervjuueeritav kuidagi vastama, kuid ei pruugi anda põnevat teavet, mida konkreetse küsimusega võiks saada (Harro-Loit ja Eljand-Kärp, 2020).

Carpenter jt (2018) toovad ühe intervjuueerija osaokusena välja paindliku maneeeri, mis tähendab intervjuueerija valmisolekut vestluse ajal muutustega kohaneda. Hennoste (2008: 268) toob välja, et intervjuueerija peab olema avatud sellele, mida intervjuueeritav ütleb, kuid mis ei lähe ajakirjaniku enda vaatega kokku. Vastasel juhul pole tegemist enam neutraalse looga, vaid

intervjueerija enda arvamusega. Vahepeal võib valearusaam tekkida sellest, et intervjueeritav räägib keerulises keeles. Sellisel juhul tuleks suunata allikat öeldut teisiti sõnastama (Carpenter et al, 2018). Siin aitab ka peegeldamine ehk intervjueerija saab sõnastada öeldu ümber ning kontrollida, kas mõistis vastajat õigesti.

Ajakirjanik peab rääkima selgelt, et mitte takistada vestluse voogu, vastaja vastuseid või informatsiooni täpsust (Carpenter et al, 2018). Ebaselge kõneviisi puhul võib allikas intervjueerijat valesti mõista (Rubin, 1982 viitatud Carpenter et al, 2018 kaudu). Seetõttu soovitatakse vältida keerulisi sõnu ja kasutada üheselt mõistetavaid küsimusi (Carpenter et al, 2018). Sacks (1987: 63) toob välja ka kõnevoorude pikkuse mõju ehk kui ajakirjaniku küsimus on väga pikalt sõnastatud, siis võib ka vastus olla lohisev, kuna intervjueeritav hakkab küsija öeldut ise selgitama või ümber sõnastama. See omakorda näitab, et küsimus ei olnud vastajale üheselt selge.

Lisaks on oluline, et ajakirjanik küsiks ühe küsimuse korraga. Küsides mitu küsimust, on tõenäoline, et intervjueeritav vastab ainult ühele – sellele, mis talle rohkem sobib (Clayman, 1993). Sacks (1987: 60) toob ka välja, et tavaliselt võtab intervjueeritav kinni just viimasest küsimusest.

Küsimused on hea grupeerida teemade ja tähtsuse järgi, et intervjuu ei hüpleks ühelt fookuselt teisele (Hennoste, 2008: 257). Clayman ja Heritage (2002: 197) leiavad, et küsimused seavad intervjuu fookuse, millest oleneb, kas intervjuu eesmärk saab täidetud ning kas kuulajatele antakse põhjalik ja huvitav informatsioon. Ajakirjanik ei tohiks valida kergekäeliselt uut fookust, vaid peaks küsima detailsemalt juba saadud vastuse kohta või laiendama seda (Harro-Loit ja Eljand-Kärp, 2020). Esiteks oleneb, mis teemal küsimusi küsitakse, teiseks kas küsimust vajadusel korratakse, kui intervjueeritav näiteks ei vasta sellele korrektselt ning kolmandaks, kui suure mahuga küsimusi küsitakse (Clayman ja Heritage, 2002: 197–198). Suure mahuliste küsimuste puhul võib vastaja rääkida väga pikalt ning hoopiski fookusest mööda. Fookuse säilitamisel on väga olulised kuulamispõhised küsimused, millest tuleb lähemalt juttu ülejäärmises peatükis. Lühintervjuuks on mõistlik valida üks uudisväärne fookus, mille kohta hakata küsima keskmise mahuga küsimusi, et intervjueeritav oskaks vastata ega peaks liiga kaua mõtlema (Harro-Loit ja Eljand-Kärp, 2020).

1.4.2 Küsimuste tüübid

Küsimusi saab kategoriseerida eesmärgi, sisu ja küsimisviisi järgi. Peamine viis on küsimuste tüüpide alusel (Adams ja Hicks, 2001: 38).

1. **Avatud küsimuse** vormistamiseks kasutatakse erinevaid küsisõnu ning vastuseks antakse infot. Sellised küsimused saab moodustada küsisõnadega “mis”, “kus”, “kuidas”, “millal”, “miks” jms (Hennoste et al, 2009). Samuti lähevad siia alla ka palved “kirjeldage” “rääkige, kuidas” jne. Avatud küsimustele saab intervjueeritav vastata laiemalt ning seletada rohkem (Wang ja Yan, 2012: 238). Lisaks võivad need küsimused eeldada mahukat vastust. Avatud küsimusi ei ole hea küsida, kui intervjuerija soovib saada lühikesi vastuseid või kontrollida konkreetseid fakte. **Analüütilised küsimused** kuuluvad avatud küsimuste alla. Nende eesmärk on laiemat informatsiooni koguda ja täpsemalt aru saada millegi põhjusest (Sebyan Black, 2014: 131) Siia alla kuuluvad “mis”, “miks”, “kuidas” küsisõnadega küsimused ja lauset võib alustada ka fraasidega “selgitage”, “põhjendage”, “kirjeldage” (Koort, 2014). Miks-küsimus võib olla üks raskemaid, kuna intervjueeritav võib tunda end rünnatult ja seetõttu muutuda kaitsvaks (Sebyan Black, 2014: 131), kuna küsitakse põhjendust millegi kohta. Sellised küsimused võivad põhjustada liigselt stressi, sest intervjueeritav ei pruugi osata vastata (Sebyan Black, 2014: 131). Miks-küsimused on tihti ka väga suure mahuga, mistõttu peab intervjueeritav mõtlema pikalt ja tihti ei oska küsimusele vastust anda. Analüütilisi küsimusi ei soovitata kasutada välkintervjuudes (Harro-Loit ja Eljand-Kärp, 2020).
2. **Suletud küsimuste** alla liigituvad enamasti kas-küsimused. Küsimus vormistatakse sõnaga “kas” ja vastus on ja või ei (Hennoste et al, 2009). Lisaks kuuluvad siia ka küsimused, mis eeldavad vaid ühte sõna (Hargie ja Dickson, 2004: 122) ning muud konkreetset vastust eeldavad küsimused – näiteks kellaaja või kuupäeva küsimine. Wang ja Yan (2012: 237–238) toovad välja, et suletud küsimustega saab kontrollida intervjueeritava vastuse pikkust. Taolised küsimused on head, kui on vaja saada lühikest vastust, kuid neid ei soovitata liiga palju intervjuus kasutada, kuna intervjueeritav ei saa ise teemat sellisel juhu avada (Adams ja Hicks, 2001; 38, 43). Suletud küsimustele on tavaliselt kerge vastata, kuna küsimus eeldabki konkreetset

vastust (Hargie ja Dickson, 2004: 122). Oht on aga selles, et nendes küsimustes võib esineda rohkem intervjuuerija eeldusi (Wang ja Yan, 2012: 238).

3. **Suunavates ehk poolavatud küsimustes** esineb küsija arusaam millestki või oletus vastuse kohta. Need on sarnased kas-küsimustele, kuid “kas” asemel eelistatakse sõnu “jah”, “siis”, “et” ja harvem ka “tähendab”, “nii et”, “vist”, “ma saan aru” jms (Hennoste et al, 2009). Adams ja Hicks (2001: 41) lisavad sellesse kategooriasse ka eeldustega küsimused, mida võidakse keerulistes intervjuudes kasutada. Nad toovad näite: “Millal oli viimane kord, kui Sa suitsetasid kanepit?” Sellise küsimusega eeldatakse, et intervjuueritav suitsetab kanepit. Poolavatud küsimuste alla liigituvad ka variante pakkuvad küsimused.
4. **Peegeldavad küsimused** on olulised, et kuulajale ei jääks millestki vale muljet. Selliste küsimustega kontrollib intervjuuerija, kas ta on saanud vastaja jutust õigesti aru (Sebyan Black, 2014: 132). Intervjuuerija võib kasutada väljendeid “Kas ma sain õigesti aru...”, “Ehk Te mõtlesite sellega,” jms (Sebyan Black, 2014: 132). Hargie ja Dickson (2004: 155) toovad välja, et peegeldused näitavad intervjuuerija kaasatust vestlusesse ja seda, et intervjuueritava jutt on oluline, intervjuuerija püüab vastaja jutust täielikult aru saada, julgustab vastajat teemat avama, annab intervjuule selguse ning toob välja oluliseima. Peegelduse alla käib ka parafraseerimine ehk intervjuuerija sõnastab vastaja jutu oma sõnadega, et sõnum oleks üheselt mõistetav (Hargie ja Dickson 2004: 156). Sellisel juhul saab intervjuueritav ajakirjaniku väite ümber lükata, kui ta on midagi valesti mõistnud.

Hargie ja Dickson (2004: 123–124) on vaadelnud küsitlemist ja intervjuu struktuuri järgmiste mudelite kaudu:

- **Lehter intervjuu** – ajakirjanik alustab avatud küsimustega ning liigub üha rohkem suletud küsimuste poole;
- **Pööratud lehter** ehk **püramiid-intervjuu** – liigutakse suletud küsimustelt avatud küsimusteni;
- **Tunnel intervjuu** – kõik küsimused on sama mahuga, tavaliselt pigem suletud küsimused;
- **Ebaühtlane mudel** – avatud ja suletud küsimused on läbisegi.

1.4.3 Kuulamispõhised küsimused

Intervjuu ühed olulisemad küsimused on kuulamise alusel esitatud küsimused. Taolised küsimused annavad võimaluse teemat laiendada küsides intervjuueeritava vastuse kohta lisa (Hargie ja Dickson 2004: 137). Kuulamispõhiste küsimuste efekt võib olla see, et vastaja on ausam ning rohkem avatud (Hargie ja Dickson 2004: 140), kuna näeb, et tema vastu tuntakse tõeliselt huvi. Hargie ja Dicksoni (2004: 137–139) alusel on sellised küsimused selgitavad, põhjendavad, haakuvad, näitlikustavad, laiendavad, üle kontrollivad ja peegeldavad.

- **Selgitavad küsimused** on kasutusel, kui intervjuueeritava vastus on segane või ebakindel. Neid võib nimetada ka informatiivseteks küsimusteks. Näiteks on võimalik intervjuueerijal küsida: “Mida täpselt te sellega mõtlete?” või kui vastus on väga segane siis “Kas te saaksite seda uuesti selgitada?”.
- **Põhjendavad küsimused** laiendavad vastust edasi seletades midagi lahti või põhjendades öeldut. Näiteks: “Kuidas te sellise järelduseni jõudsite?”
- **Haakuvate küsimuste** all mõtlevad autorid asjakohasust vastusega. Kui vastus jääb segaseks, siis on võimalus uurida, kuidas öeldu selle teemaga seostub. Näiteks, kui intervjuueeritav räägib oma taustast ning läheb jutuga kaugemale, on võimalik küsida: “Kuidas on see seotud teie koduse taustaga?” Selline küsimus seob jutu terviklikuks.
- **Näitlikustamine** tähendab jutu illustreerimist, mis tihtipeale aitab vastust selgitada ning võib tekitada ka lisaküsimusi, mis aitab teemat põhjalikumalt käsitleda. “Kas te võiksite ühe näite tuua selle kohta?”
- **Laiendavad küsimused** aitavad teema kohta rohkem informatsiooni koguda. Näiteks kirjeldada täpsemalt käsitletavat fookust. Sellised küsimused on sobivad olukordades, kus vastajal oleks võimalik rohkem teemat avada, aga ta ei tee seda. Intervjuueerija saaks küsida: “See on huvitav, rääkige veel.” Samuti on head kõik lühikesed märkused: “Ja siis?” (ehk mis edasi sai) “Nii?” jms, need julgustavad intervjuueeritavat rääkima.
- **Üle kontrollivate küsimuste** all mõeldakse eelkõige faktide täpsustamist. Kui intervjuueeritav ei ole kindel, kas vastaja jutust välja tulev fakt on täiesti õige, siis oleks mõistlik see üle küsida, et liikvele ei läheks vale informatsioon. Näiteks: “See kindlasti juhtus enne kella 3.00 öösel?”
- **Peegeldavad küsimused ehk vastu kajavad küsimused** on küll toodud välja küsimuste tüüpide all, kuid need on ka ühed olulisemad kuulamispõhised küsimused.

Sellised küsimused kordavad üle vastaja öeldu. Näiteks: V: “Pärast söömist ütles ta mulle, et armastab mind.” I: “Ta ütles sulle, et armastab sind?” (Hargie ja Dickson, 2004: 137–139).

1.4.4 Küsimuste maht

Küsimusi saab kategoriseerida ka mahu põhjal. Näiteks jagavad Harro-Loit ja Ugur (2019) neid järgmiselt: suuremahulised, keskmise mahuga ja väikese mahuga küsimused. Suure mahulised küsimused on avatud või analüütilised küsimused ja väikese mahuga küsimused on üldiselt suletud küsimused (Harro-Loit ja Eljand-Kärp, 2020). Suuremahulised küsimused on probleemsed siis, kui intervjuueeritav peab mõtlema neile pikalt, näiteks, kui küsitakse miskit minevikust (Harro-Loit ja Ugur, 2019). Suure mahuga küsimused on rasked ka lühiintervjuudes, kuna taolised intervjuud eeldavad väikese mahuga küsimusi, et vastused oleksid ka lühikesed (Harro-Loit ja Ugur, 2019).

1.4.5 Vastamine

Intervjuueeritava vastused olenevad suurel määral sellest, mida ja kuidas küsitakse. Vahel tuleb intervjuus ka pausi pidada. Helen Sissons (2006: 303) soovib intervjuueerijal küsida küsimuse, lasta intervjuueeritaval vastata ja seejärel teha paar sekundit pausi, et intervjuueeritav saaks mõelda ja vajadusel täiendada oma mõtet. Mõnikord võib vaikus olla nii ebaameeldiv, et intervjuueeritav räägib midagi palju huvitavamat, et pausi vältida (Sissons, 2006: 303).

Hennoste (2008: 262) toob välja rasked allikad – nad võivad olla närvis, peavad kuskile kiirustama, neil on lühikesed vastused või vastupidiselt räägivad hästi pikalt. Mõned allikad võivadki vastata lühidalt, siis soovib Hennoste (2008: 262) neilt küsida palju avatud küsimusi ning jutu peale noogutada ja näidata välja, et intervjuueerija on jutust huvitatud.

Vahel võib intervjuueerija olla just vastupidiselt lobiseja või soovib intervjuuaega oma jutuga ära täita, sellisel juhul tuleks mõelda, mis on pika jutu põhjus ja proovida küsida küsimusi,

millele vastamine ei eelda pikka vastust (Hennoste, 2008: 263). Raadiointervjuudes soovitab Beaman (2011: 24) anda intervjuueeritavale küll aega vastata, kuid arvestada tuleks ka eetriaajaga ning sellega, et teemast kõrvalekaldumine võib kuulajaid häirida.

1.2 Raadio eripära

Töös keskendun raadio otse eetris tehtavatele intervjuudele, mistõttu on tarvis lahti seletada ka raadio eripärad. Robert McLeish (2006: 1–2) nimetab raadiot pimedaks meediumiks, mis saab stimuleerida inimeste kujutlusvõimet ning seetõttu on raadiol rohkem võimalusi kui näiteks televisioonil, kus pilt ette kuvatud. Raadio üks tunnustest on saatejuhtide individuaalne pöördumine kuulaja poole (Starkey, 2017). Raadiot on võimalik passiivselt tarbida ehk see ei eelda täiel määral kohalolu nagu uudiste lugemine või televiisori vaatamine. Trükimeedia pakub võimalust tutvuda tekstiga endale sobival ajal ja keerulise sisuga lõike kasvõi kohe korduvalt üle lugeda. Raadiotegijad seevastu peavad arvestame, et kuulaja mõistaks raadios räägitut esimesel korral (McLeish, 2006: 4), sest saate järele kuulamine on ajakulukas ning kõik saated pole järelkuulamiseks ka kättesaadavad.

Raadio kui meedium on äärmiselt paindlik ja kiire. McLeish (2006: 3) toob välja, et raadiol ei ole ka piire. Näiteks kui ajakirja antakse välja kindla territooriumi piires, siis raadio võib levida üle mägede ja ookeanide. See võib kokku tuua geograafiliselt või rahvuslikult eraldiolevad inimesed, kuna levitab erinevaid kultuurilisi vaateid (McLeish 2006: 3). Samas tuleb arvestada keelebarjääriga – hoolimata raadio laialdasest levikust on see siiski mõeldud samas keeleruumis olevatele inimestele, kuna keelest mitte arusaajad ei mõista programmi sisu. Kuulajate kokku toomisele annab hoogu ka see, et tänapäeval ei pea raadiot kuulama enam vaid raadioseadmetest ja sageduse kaudu, vaid võimalik on seda teha ka internetist ja televiisorist (Gazi, Starkey, ja Jędrzejewski, 2011: 9–10).

Intervjuud raadiosaates võivad olla ette salvestatud või otse eetris tehtud. Raadio otse-eetris intervjuude puhul aga ei saa kogutud materjali toimetada ja muuta intervjuu tulemust (Clayman ja Heritage, 2002: 1), nagu ettesalvestatute puhul. Raadiointervjuu pakub võimalust kuulda vastaja häält ja selle eripära ning laseb intervjuueeritaval oma sõnadega teemast rääkida,

mistõttu ei pea allikas muretsema, et ajakirjanik teda valesti tsiteeriks (Beaman, 2011: 12). Samas võib allikas rääkida otse eetris segast juttu. Sellisel juhul peab ajakirjanik peegeldama ehk esitama väite, mida intervjuueeritav ütles ning selle kaudu uurima, kas ta sai vastaja jutust õigesti aru (Carpenter et al, 2018). Teine võimalus on küsida täpsustavaid küsimusi. McLeishi (2006: 80) sõnul ongi raadiointervjuu eesmärk lasta intervjuueeritav oma sõnade, faktide või arvamusega selgitada teatud teemat, et kuulajad saaksid kujundada oma arvamuse.

1.2.1 Hommikuprogramm raadios

Bakalaureusetöö valimis on hommikuprogrammide saatejuhid. Geller (2011: 13) toob välja, et hommikuti kuulatakse raadiot kõige rohkem. Hommikune kuulaja tahab värsket ja vajalikku informatsiooni – kas midagi juhtus, kui ta magas, milline ilm täna tuleb ja millest täna räägitakse (Geller, 2011: 16). Tuleb arvestada, et üldiselt on inimestel hommikul kiire, kuna sätitakse kodust välja minema, seetõttu ei pruugi kuulaja kõike nii detailselt kuulata (Geller, 2011: 16). Hommikuprogramm peaks inimesi motiveerima ja andma neile energiat kogu päevaks (Geller, 2011: 17). Seega ei käsitleta hommikuintervjuudes väga raskeid teemasid, vaid pigem kergemaid, inspireerivaid ja lõbusaid lugusid. Samas on aeg-ajalt tarvis avada ka tõsisemaid sündmusi või juhtumeid, mis mõjutavad inimeste igapäevaelu. Selle töö raames uuritavates kanalites on hommikuprogrammis pigem informatiivsed ja tihti ka uudislugudel põhinevad intervjuud. Geller (2011: 20–21) toob välja, et ei tasuks informatsiooniga inimesi üle küllata ehk vähem on parem. Seda saab tõlgendada nii, et käsitleda tuleks konkreetset ainet põhjalikult ning anda kuulajale terviklik info, mitte rääkida maast ja ilmast.

1.3 Tagasi- ja edasiside

Töö kaalukas protsess oli tagasiside andmine, milleks kasutati eri meetodeid. Tagasiside on protsess, kus tagasisidestatav võtab vastu tehtud töö kohta teavet, mis lähtub teatud standarditest ehk välja tuuakse positiivsed ja negatiivsed aspektid, kuidas tehtut parendada (Boud ja Molloy, 2012: 6).

Harro-Loit (2019) toob välja neli tegurit, millele tagasisidestamisel mõelda:

- a) ajastus (kui tihti tagasisidestada);
- b) maht (kui palju tagasisidestada);
- c) viis (kirjalik, suuline, visuaalne);
- d) publik (üksinda, grupis).

Veel tuleb mõelda tagasiside olemusele. See ei tohi olla isikut arvustav, vaid pigem materjali kirjeldav (Harro-Loit, 2019). Tagasiside eesmärk on tagasisidestatavale anda uusi vaatenurki ning lasta tal neid omaks võtta (Carless ja Boud, 2018). Harro-Loit (2019) toob välja, et tähtis on paika panna tagasiside eesmärk, mida tihti unustatakse teha. Väga oluline on, et tagasisidest saaks edasiside ehk välja toodud punktid võetaks tulevikus kasutusse (Harro-Loit, 2019). Tagasiside peab olema nüansirikas ja detailne, et sellest oleks kasu. Samas tuleb mõelda mahule, mis peab olema tagasisidestatavale hoomatav. Seega peaks keskenduma peamiselt muret valmistavatele punktidele (Harro-Loit, 2019).

Tagasisidestamise suurim probleem on tehtu kritiseerimine, mistõttu ei pruugi vastuvõtja sellesse hästi suhtuda ja võib minna vastuollu. Boud ja Molloy (2012: 7) toovad välja, et levinud müüt tagasisidestamise kohta on see, et tagasisidestaja ütleb, kuidas asjad on. Tegelikult peaks tagasiside olema kahepoolne: tagasisidestaja küll toob välja edasiviivad soovitusel, kuid kuulab ka tagasisidestatava põhjuseid.

Tagasisidestamisel on võimalik kasutada kirjeldavat tagasisidestamist. See on reflektiivne vestlus tagasisidestaja ja tagasisidet vastu võtva isiku vahel, mille kaudu püütakse parendada mingit oskust ning arutada, mida tuleks teha, et see oskus areneks (Rodgers, 2006). Taoline tagasiside võib olla ka kirjalik.

Üks tagasisidestamise meetod on *coaching* ehk tagasisidestamine küsimuste kaudu. Meetodi eesmärk ongi lasta inimesel ise jõuda asja tuumani küsimustele vastamise kaudu ning vaadelda, kus saaks midagi teistmoodi teha (Gasperini, 2013). Sellisel juhul on palju suurem tõenäosus, et inimene võtab enda välja toodud punktid kergemini omaks, kui talle ette antud tagasiside (Gasperini, 2013).

2. UURIMISKÜSIMUSED

Raadio otse-eetri intervjuudes on piiratud aeg, mille jooksul peab ajakirjanik saama tervikliku ja huvitava informatsiooni intervjuueeritavalt. Selleks tuleb ajakirjanikul aktiivselt kuulata intervjuueeritavat, vajadusel küsida täpsustavaid küsimusi või jätkuküsimusi. Lisaks ei ole mõistlik käsitleda lühikeses intervjuus mitut erinevat fookust, kuna vestlus võib jääda liiga pinnapealseks ja kuulajal tekib rohkem küsimusi, kui saab vastuseid.

Uurimus koosneb mitmest etapist. Esmalt küsiti töös osalevatelt ajakirjanikelt, kuidas nad intervjuudeks valmistuvad. Teiseks analüüsiti nelja ajakirjaniku intervjuusid – igalt ühelt viis. Pärast analüüsi oli kolmas samm tagasisidestamine. Algselt oli plaanis ajakirjanikelt pärast tagasiside andmist veel viis intervjuud analüüsida, kus nad võtavad soovitusi arvesse. Töö käigus tundus mõistlikum vaadelda, mil määral nad on nõus tagasisidet vastu võtma ning kas plaanivad mõnda soovitusi tulevikus kasutada.

Bakalaureusetöö eesmärk oli uurida raadioajakirjanike küsitlemispraktikaid otse-eetri intervjuudes ning analüüsida, kas ja kuidas oleks võimalik efektiivsemalt käsitleda. Selleks sai püstitatud järgmised uurimisküsimused:

- Kuidas valmistuvad raadioajakirjanikud otse-eetri intervjuudeks?
- Kuidas saab efektiivsemalt intervjuueeritavat käsitleda?
- Mil määral on ajakirjanikud valmis neile antud tagasi- ja edasisidet vastu võtma?

3. VALIM JA MEETOD

Selles peatükis on esmalt vaatluse all valim ning selle moodustamise kriteeriumid. Seejärel tutvustatakse andmete kogumiseks ja analüüsimiseks kasutatud meetodeid. Lahti selgitatakse kirjalikud intervjuud, vestlusanalüüsi meetod ning tagasisidestamise protsess.

3.1 Valim

Töö eesmärk oli uurida raadio otse-eetri intervjuusid ning vaadelda kas ja kuidas oleks võimalik efektiivsemalt intervjuuerida. Seega tuli valim koostada raadios praegu tegutsevatest ajakirjanikest. Selles töös on tegemist mittetöenäosusliku valimiga ning sihipärase valimiga, kuna uurija valis välja uurimuse eesmärgist tulenevalt kõige sobivamad esindajad (Rämmer, 2014). Uurimuses osaleja pidi intervjuerima raadio otse eetris ning tegema eelkõige uudismaterjalil põhinevaid lugusid, mis on piiritletud kindla ajaga. Peamine aeg, kus tehakse palju otse-eetri intervjuusid, on hommikuprogramm. Seetõttu koosneb valim ajakirjanikest, kes intervjuerivad just hommikuti. Valimisse kuuluvate ajakirjanike puhul ei olnud oluline nende sugu, vanus ega haridustee. Kõige olulisem oli uurimuses osalejate valmisolek uurimistöös aktiivselt osaleda, kuna nende panust oli vaja mitmes etapis võrdlemisi pika aja jooksul. Tööstaaži ei olnud valimi koostamisel oluline, kuid hiljem küsiti see osalejatelt üle, et luua oletatavaid seoseid, kas töötatud aeg ja sisse harjunud praktikad mõjutavad tagasiside vastu võtmist.

Tabel 1. Valimis osalevate ajakirjanike tööstaaž raadio otse eetris intervjuerimisel

Ajakirjanik	Tööstaaž raadio otse eetris
A1	25 aastat
A2	10 aastat
A3	3 aastat
A4	15 aastat

Eelistatud kanalid olid informatiivse sisuga, kuna taoliste intervjuude puhul on rohkem analüüsivõimalusi. Kõrvale jäid peamiselt muusika mängimisele keskenduvad meelelahutuslikud kanalid, kuna neis pole niivõrd uudisväärtuslikku sisu. Seetõttu välistati raadiojaamad nagu Sky Plus, Star FM ja MyHits. Uurimusse püüti värvata Kuku raadio, Raadio 2, Vikerraadio ja Äripäeva raadio ajakirjanikke, kuna sellistes kanalites on sisulisem materjal otse-eetri intervjuudes, mille puhul saab jälgida erinevaid intervjuueerimiskriteeriume.

Uurimuses osalemine nõudis ajakirjanikelt omapoolset pingutust. Esimestes kirjades selgitati, neile, et peavad osalema väga mitmes uuringu etapis. Esmalt seletama kirjalikult, kuidas nad intervjuudeks valmistuvad, seejärel osalema tagasisidestamise protsessis, võtma saadud tagasisidet arvesse ja siis tuleks veel üks intervjuu uurimaks, kuidas soovitusel intervjuueerimist mõjutasid. Tõenäoliselt just seetõttu keeldusid mitmed ajakirjanikud uuringus osalemast, kuna põhitöö kõrvalt on lisategevusteks keerukas aega leida. Kokku sai osalemiskutse saadetud kümnele ajakirjanikule, kellest kolm ei vastanud midagi ning üks saatis kolleegiga sõna, et on põhitööga liiga hõivatud. Eraldi kirjutas veel üks saatejuht, et tal pole aega osaleda. Neli inimest vastasid, et on nõus kaasa lööma. Siiski selgus eelmise aasta lõpus, et üks ajakirjanik ei ole tegev enam raadios, mistõttu jäi koostöö katki. Seejärel tuli leida uus uuritav tema asemel. Osalema nõustus samast kanalist teine ajakirjanik.

Valimis on neli ajakirjanikku – kaks ühest kanalist (A1, A2) ning kaks teisest (A3, A4). Tuleb märkida, et A2 teeb hommikuintervjuusid koos kaassaatejuhiga (KS), kes ei saanud tiheda graafiku tõttu uuringus osaleda. Andmaks intervjuudest tervikpilti on siiski KS-i küsimused töös numbriliselt ära märgitud, kuid neid ei analüüsita täpsemalt. Raadioajakirjanikele lubati anonüümsust, mistõttu ei ole nende nimed ega töökoht uurimuses kajastatud ega uuringu kontekstis kuidagi ka vajalikud.

Esmalt oli plaanis uurida viie ajakirjaniku intervjuusid, kuid seminaritöö teema kaitsmisel sai selgeks, et sellisel juhul ületaks tööhulk bakalaureusetöö mahtu. Seega jäi valimisse neli raadioajakirjanikku. Valimi nõrkuseks on selle väike maht ning väheste kanalite kajastamine. Vaatluse all on ainult 2 kanalit, rohkemate kanalite kaasamisel ning suurema valimi puhul oleks võimalik teha järeldusi ka kanalisestest intervjuueerimispraktikate kohta.

3.2 Metoodika

Uuring jaotati etappideks, milles kasutati kolme võtet – kirjalik intervjuu ajakirjanikuga, intervjuude analüüs tekstianalüüsi meetodil ning tagasisidestamine.

Tabel 2. Uurimuse etappide jaotus

Etapp	Tegevus	Meetod	Aeg
Esimene etapp	Ajakirjanikelt nende intervjuudeks valmistumise protsessi kohta teadmise kogumine.	Kirjalik intervjuu ja selle analüüs	2020 aasta sügis
Teine etapp	Otse eetris tehtud intervjuude analüüsimine. Eesmärk mõista, milliseid küsitlemistehnikaid raadioajakirjanikud kasutavad ja kuivõrd tõhusad need on.	Tekstianalüüsi ehk vestlusanalüüsi meetod	2021 aasta kevad, märts-aprill
Kolmas etapp	Ajakirjanikele märgatud nüansside tagasisidestamine	Otsene tagasiside <i>Coaching</i> meetod	2021. aasta kevad, märts-aprill

Algselt oli plaanis neljas etapp ehk analüüs, millist kasu said ajakirjanikud tagasisidest ning kas see mõjutab intervjuerimist tulevikus. Selleks oleks pidanud analüüsima pärast tagasisidestamist veel viis intervjuud, kuid üsna kiiresti selgus, et see ei ole mõistlik. Esiteks seetõttu, et nii lühikese ajaga ei pruugi ajakirjanikud oma intervjuerimisstiili muuta, mis omakorda annaks vale tulemuse, justkui ei oleks soovitusel midagi muutnud. Teiseks langesid kaks ajakirjanikku sellest etapist koheselt välja – A1, kes oma intervjuerimisvõtete muutmist põhjendatuks ei pidanud, ning A2, kes tervislikel põhjustel viibib tööst eemal. Alles jäi kaks ajakirjanikku, kes nõustusid, et panid soovitustest nii mõndagi kõrva taha. Nendega jäi kokkulepe, et nad saavad intervjuu, kus on püüdnud teatud võtet kasutada. Sellisel juhul oleks võimalik analüüsida, kuidas ajakirjanikul soovitud praktiseerimine üldse õnnestus.

Kontakti loomine ajakirjanikega osutus oodatust keerulisemaks, kuna uurija initsiatiiv jäi korduvalt vastuseeta. Seetõttu ei olnud võimalik koguda materjali selle kohta, kas ja kuidas tunnetavad ajakirjanikud tagasiside kasutegurit. A3 tõdes lakooniliselt, et tal ei ole olnud mahti otse eetris intervjuuerida ning A4 põhjendas väga põgusalt, mida pärast tagasisidestamist teisisi teeb. Paraku ei võimalda see tulemus teha üldistavaid järeldusi, mistõttu otsustas uurija selles bakalaureusetöös neljandast etapist loobuda.

3.2.1 Kirjalik küsimustik

Esmalt küsiti ajakirjanikelt, kuidas nad valmistuvad intervjuudeks (Lisa 1, lk 70). Selle teabe hankimiseks saatis uurija ajakirjanikele kirjalikud küsimused. Uurijat huvitas, kuidas mõtlevad ajakirjanikud enne intervjuud küsitluskava läbi, kui palju pööravad tähelepanu küsimuste tüüpidele, millest sõltub konkreetse küsimuse küsimine ning kui palju analüüsivad ajakirjanikud enda juba tehtud intervjuusid, sh küsimuste toimimist. Saadud informatsioon andis eelteadmised selle kohta, kuidas intervjuuerija enne intervjuud käitub ning kuidas võib ettevalmistus mõjutada intervjuude kulgu. Ajakirjanike kirjalikest vastustest selekteeris uurija välja need ettevalmistust puudutavad punktid, mis on uurimistöö kontekstis olulised ja võimaldavad hiljem luua seoseid ettevalmistusprotsessis tehtud või tegemata jäetud nüansside ja tulemuse ehk eetris olnud intervjuu vahel. Seejärel võrreldi ajakirjanike ettevalmistuspraktikaid, et leida neis sarnasusi ja erinevusi.

Kirjalikud küsimused valiti eelkõige ajakirjanike kiire graafiku tõttu. Uurimus nõudis algselt mitut suulist vestlust, mistõttu oli need küsimused paslik esitada kirjalikult, et arvestada ajakirjanike ajakuluga. Kirjalike intervjuude kahjuks räägib see, et võimalik ei ole küsida lisaküsimusi. Lisaks kui ajakirjanik vastab pinnapealselt ja üldiselt, on raske sellest pikemaid järeldusi teha. Samuti ei saa küsimuste põhjal veenduda, et ajakirjaniku teatud käitumine määrab intervjuus ühe või teise aspekti, kuid see annab aimu.

3.2.2 Intervjuude analüüs

Järgmine samm oli intervjuude analüüsimine vestlusanalüüsi meetodil. Uurimise all oli valimis olevate ajakirjanike viis eetris olnud intervjuud. Intervjuude valim kujunes paljuski ajakirjanike enda initsiatiivil. Sai küsitud, millistele intervjuudele nad tagasisidet sooviksid. Ajakirjanikud saatsid 3-4 intervjuud ja ülejäänud valis uurija ise. Valitud lugude puhul oli oluline, et tegemist oleks lühikeste otse-eetri intervjuudega, mida ei ole toimetatud. Sellisel juhul sai vaadelda, kas piiratud aja jooksul saab kuulaja tervikliku informatsiooni teatud teemal. Samas olid analüüsis ka mõned pikemad intervjuud, et uurida, kas vestlusintervjuus kasutab ajakirjanik küsitlemisel teistsuguseid tehnikaid. Kõige pikem intervjuu kestis ligikaudu 27 minutit ja kõige lühem 8 minutit. Intervjuude transkribeerimisel kasutati veebipõhist kõnetuvastit, et säästa aega. Samas pidi kõik transkriptsioonid üle kontrollima, kuulates intervjuu salvestisi, vaadates kõnetuvastaja kirjutist ning parandades vigu.

Intervjuude analüüsimiseks kasutati vestlusanalüüsi ehk tekstianalüüsi ehk konversatsioonianalüüsi meetodit, mis on kvalitatiivne meetod. Sellega saab uurida inimestevahelist suhtlust ja kuidas seda luuakse (ten Have, 1986). Vestlusanalüüsi keskmes on keelekasutuse uurimine ja eesmärk on leida rutiinsed ja süsteemsed keelelised praktikad suhtluses (Hennoste, 2013). Paul ten Have'i (1986) sõnul sobib uurimiseks salvestatud audio- või audiovisuaalne materjal, mida transkribeerida. Uurimuse käigus analüüsitakse audio materjali. Salvestatud materjaliga ei saa uurija lisada oma arvamust uuringusse ja samuti ei lähe midagi kaotsi (ten Have, 1986).

Vestlusanalüüsi on töös sobilik kasutada Marju Randlase (2004) alusel järgnevatel põhjustel:

- 1) kõnevoorude eest võitlemine ehk kes millal räägib ja kui pikalt. Üks osapool püüab oma kõnevoorus määrata teise osapoole vooru pikkuse, mida osapooled ütlevad ning kui pikalt ei ole ette määratud. Üldiselt arvestab üks osapool teise osapoole kõnevooriga. Selline suhtlus on ka intervjuudes;
- 2) arusaamise kontrollimine võib olla küsimus-vastus paaris, kus üks järgneb teisele (vastus küsimusele ja vastupidi). Nii küsija kui ka vastaja saavad teha sellisel juhul järelduse, kas neid on õigesti mõistatud (Schegloff ja Sacks, 1973: 297–298 viidatud Randlane, 2004 kaudu);

- 3) koostöö ehk kuulamine, mis tähendab teise osapoole öeldu parandamist, lõpetamist, jätkamist või arendamist.

Intervjuude analüüs oli iga loo puhul küll erinev, kuid vaatluse all olid peamised intervjuerimise reeglid ja tavad, mis on lahti selgitatud ka teooria all. Need on välja toodud eraldi punktidenä.

1. Kas intervjuu eeldab taustateadmisi, mis aitavad sisust paremini aru saada.
2. Kas intervjuul on üks selge fookus või käsitletakse mitmeid fookuseid ja pinnapealselt.
3. Mil määral küsitakse kuulamispõhiseid küsimusi. See seostub ka eelmise punktiga – kas ajakirjanikud küsivad kuulamispõhiseid küsimusi ning hoiavad sellega fookust ühel teemal. Samuti on need küsimused vajalikud, et intervjuus ei tekiks lünki.
4. Kas küsimus on selgesõnaline, konkreetselt esitatud ja vastajale arusaadav. Vastasel juhul ei suuna intervjueritav vestlust ning vastaja võib rääkida fookusest mööda.
5. Kas ajakirjanik esitab meelevaldse eeldusega küsimusi ning kuidas need mõjutavad vastamist. Näiteks peab vastaja vale eeldust ümber lükkama või haarab kinni hoopis eeldusest ega vasta küsimusele.
6. Mitu küsimust küsib intervjuerija ühes kõnevoorus. Rohkem kui ühe küsimuse puhul on suur tõenäosus, et intervjueritav vastab eelkõige endale sobivale küsimusele.
7. Kui suur on küsimuse maht. Väga mahukad küsimused eeldavad tihti keerukaid mõttekäike minevikku või analüütilisi vastuseid. Sellisel juhul jääb vastaja kokutama ning vastus võib olla teemast mööda, mis raiskab eetriaega. Taolistest küsimustest andis märku paus vastuse alguses või pikk kokutamine (eee..., äää...), lisaks ka segased vastused.

Vestlusanalüüs on autorikeskne ehk analüüsitu küll toetub teoreetilisele materjalile, kuid siiski on välja toodud punktid, mis on autori silmis ohukohad. Näiteks oli ohukohaks segased küsimused, millele intervjueritav ei andnud selget vastust, kuna ei mõistnud küsimust. Samuti ka fookuse kiire vahetamine. Seega ei pruugi autor märgata kõiki taolisi nüansse. Samuti on selline analüüsmine väga ajamahukas, mistõttu ei olnud võimalik kaasata valimisse rohkem inimesi.

3.2.3 Tagasisidestamine

Ajakirjanike tagasisidestamisel kasutasin erinevaid variante. A1 tagasisidestamisel oli kasutusel kirjeldav tagasisideid välja toodud punktidega, mida on võimalik teisiti teha. Selle aluseks oli dokument, kus olid soovitud kirjas ja nende kohta vastavad näited kõigist viiest intervjuust. Sellele järgnes vestlus ajakirjanikuga ning arutlemine esile toodud soovitude üle.

Teise meetodina oli kasutusel *coaching* meetod ehk tagasisidestamine küsimuste kaudu. Ise küsimustele vastates said ajakirjanikud oma intervjuusid analüüsida ning välja tuua murekohad, mida märkasid. Uurija rakendas seda meetodit kolme ajakirjaniku puhul. Neile saadeti kirjalikud küsimused ning kahe intervjuu transkriptsioonid, mille alusel küsimustele mõelda ja vastata. Seejärel tehti videokõne, kus arutati välja toodud punktide üle ja uurija lisas ka enda kommentaarid.

A2 saatis vastused kirjalikult (Lisa 3.1, lk 78), kuna tema tervislik seisund ei võimaldanud otsesuhtlust. Tema puhul oli tagasisidestamine raskem, kuna ei saanud vaadelda, kuidas ta seda vastu võttis. A2 tõi küll välja küsimustele vastused ning olulised punktid, millega sai nõustuda, aga võimalik ei olnud lisaküsimusi küsida. Uurija saatis talle ka enda soovitud analüüsi käigus märgatust, kuid vastust nendele ei tulnud.

Töö autor arenes tagasisidestamise protsessi käigus märkimisväärselt. Tagasisidestades esimest korda püüdis uurija vältida ajakirjanikuga vastuollu minemist, nõustudes pigem paljudes nüanssidega, mis tagantjärele vaadates vajaks põhjalikumalt selgitust. Edasises protsessis, olles tutvunud kõigi analüüsi all olnud intervjuudega, kulges tagasisidestamise protsess viimaste ajakirjanike puhul sujuvamalt. Samas olenes palju ka tagasiside meetodist ning ajakirjaniku suhtumisest.

Tagasiside meetodite kriitikaks saab tuua selle, et kirjeldava tagasiside miinus oli ajakirjaniku vastupanusse minemine. *Coaching* meetodiga leiab inimene ise üles oma veakohad ning on nõus neid omaks võtma, samas kui otsese tagasisidega manatakse talle märkused ette. Seetõttu oli esmase tagasiside meetod tunduvalt kehvem, kui teine meetod. *Coachingu* miinuseks saab tuua aga ajakirjanike süvenemise oma intervjuude analüüsidesse. Kiire graafiku tõttu oli raske vestlusekski aega kokku leppida, mistõttu olid nad küsimusi ja transkriptsioone vaadanud

pigem põgusalt. Seega pidi autor vestluse ajal tooma mitmeid punkte ise välja, et mõtet illustreerida. Siin valitses samuti oht – kui liiga palju punkte ette anda, siis võib juhtuda sarnane asi nagu esimese meetodi puhul, ajakirjanik võib vastupanusse minna ning ei pruugi nõustuda välja toodud soovitusega.

4. TULEMUSED

Selles peatükis on kajastatud uurimuse kolmest etapist saadud tulemused, mida illustreerivad näited ajakirjanike intervjuudest ning tagasiside vestlustest. Esmalt selgitatakse, kuidas ajakirjanikud intervjuudeks valmistuvad. Seejärel on välja toodud veaohalikud kohad intervjuudes, mida lisaks näidetele illustreerivad ka tabelid. Kolmandaks selgitatakse tagasisidestamisel välja tulnud seisukohti ning soovitude vastuvõtlikust.

4.1 Ajakirjanike valmistumine intervjuudeks

Ajakirjanike vastustest kumas välja, et kõik teevad eeltööd enne intervjuusid. Valmistatakse ette küsimused, mõeldakse läbi intervjuu eesmärk või fookus. Fookusest tulenevalt on võimalik seada ka vastavad küsimused. Ajakirjanik 2 tõi välja, et paneb õhtul enne hommikust intervjuud küsimused kirja ja prindib need välja. Samas, kui küsimused on kirja pandud, siis jääb palju juba meelde ja intervjuu ajal paberit pole tarviski (Lisa 2.2, lk 71). A3 märkis, et paneb kindlad küsimused paika – ühed on põhiküsimused ja teised varuküsimused igaks juhuks (Lisa 2.3, lk 73). Neljas ajakirjanik (A4) ütles, et enne intervjuud kulub 3-4 korda kauem aega eeltööle, sh ka küsimuste ettevalmistamisele (lisa 2.4, lk 75). Küsimuste moodustamiseks on eeltöö samuti vajalik. Tuleb kuulata, lugeda intervjuueeritava või tema esindatava organisatsiooni kohta, et selle pinnalt formuleerida küsimusi. Samas ütlesid ajakirjanikud, et intervjuu kondikava ei saa olla paindumatu. Palju oleneb vastaja jutust, kui pikalt ta räägib, kas vastab ühe küsimusega mitmele küsimusele jms. Seega oleneb järgmine küsimus alati eelmisest vastusest.

Küsimuste tüüpide üle otseselt ei mõelda, kuid vaadatakse, et mitte küsida üht tüüpi küsimust terve intervjuu vältel ja pigem küsida avatud küsimusi. A1 tõi välja, et üht tüüpi küsimuste küsimine terve intervjuu ajal on ebaprofessionaalne ning kogenenud ajakirjanikel seda ei juhtu. Tabelis 4 (lk 40) tuleb välja, et 4. intervjuus küsis ta 15-st küsimusest 13 suletud küsimust ning 2 poolavatud küsimust. Suletud küsimused olid kõik kas-küsimused.

Aeg-ajalt vaatavad ajakirjanikud tehtud intervjuudele tagasi, mis on sisendiks järgmistele intervjuudele ehk mõeldakse, kas midagi saab teisiti teha. A1 toob välja, et lühikeste

intervjuude puhul ta seda ei tee. Peamised tagasiside allikad on kolleegid, kellega intervjuude üle tagantjärele arutada. Vahel kuulatakse intervjuusid ka üle, samas ei teha seda süsteemselt. Küll ütleb A4, et järelkuulates märkab nüanse, mida saaks parandada. Näiteks midagi täpsustada, üle küsida või parandada enda küsimust. A3 toob välja, et küsimuste põhist analüüsi teeb ta vaid siis, kui eetris juhtus mõni ebameeldiv apsakas. Täpsemalt on võimalik ajakirjanike vastuseid lugeda LISA 2 (lk 70) alt.

4.2 Intervjuude analüüs

Intervjuude analüüsimisel keskendusin peamistele ka teoorias välja toodud punktidele: intervjuu fookus, küsitlemine (küsimuste maht, selgus, kuulamispõhised küsimused, peegeldamine, täpsustused jms) ja eeldused intervjuudes. Allolev tabel 3 annab ülevaate ajakirjanike intervjuude pikkusest, küsimuste ja fookuste arvust.

Selgitada tuleb, kuidas arvud on tabelisse saadud. Mõne intervjuu puhul on sees ka muusikapala, mis on intervjuu pikkusest maha arvestatud. Seega on intervjuude pikkus eelkõige jutupõhine, kuid sees võivad olla kõllid. Lühend KS tähendab kaassaatejuhti. A2 puhul tehakse kogu aeg koos KS-iga intervjuusid ning A3 puhul küsis KS vaid ühe küsimuse. A4 intervjuus 19. kohal oli saates kaks külalist, mistõttu on kirjas V1 ehk vastaja 1 ja V2 ehk vastaja 2.

Ajakirjanike ja vastajate kõnevoorude sisse on arvestatud ka tervitused ning lõppsõnad, mis on tavaliselt üks repliik intervjuu algusest ja lõpust ehk kokku kaks. Mõnede intervjuude puhul on ajakirjaniku repliik ka pärast muusikapala, mistõttu on vastaja ja ajakirjaniku kõnevoorude arv erinev. Tabelist on näha, et intervjuueerijatel on kõnevoore rohkem, kui vastajatel, mis kinnitab teoorias väljatoodut, et ajakirjanik juhib vestlust. Seega on ajakirjanikul ka võim selle üle, kuidas intervjuu kulgeb. Seda mõjutavad ka küsimused, mille arv on tabelis välja toodud. Küsimuste sisse on arvestatud samuti ühes kõnevoorus esinevad mitu küsimust. Samas on kõrval olevas lahtris välja toodud, mitu korda intervjuu puhul esines kaks või enam küsimust ühes kõnevoorus.

Tabel 3. Intervjuude kõnevoorude, küsimuste ja fookuste arv

	Interv- jueeriija	Intervjuu pikkus minutites	Ajakirjaniku kõnevoorude arv	Vastaja kõne- voorude arv	Küsimuste arv intervjuus	Mitu küsimust ühes kõnevoorus	Fookuste arv
1.	A1	26.10	50	48	26	2	10
2.	A1	19.12	38	37	25	2	6
3.	A1	8.10	21	21	14	2	6
4.	A1	12.20	18	18	15	1	4
5.	A1	10.32	10	10	6	0	3
6.	A2 + KS	17	A2 11 KS 19 = 30	27	A2 9 KS 10 = 19	A2 1 KS 0 = 1	8
7.	A2 + KS	20.03	A2 25 KS 28 = 53	52	A2 23 KS 23 = 46	A2 5 KS 2 = 7	9
8.	A2 + KS	9.22	A2 10 KS 0 = 10	10	A2 10 KS 0 = 10	A2 4 KS 0 = 4	5
9.	A2 + KS	10.39	A2 5 KS 6 = 11	9	A2 4 KS 4 = 8	A2 1 KS 1 = 2	1
10.	A2 + KS	15.03	A2 7 KS 12 = 19	19	A2 5 KS 11 = 16	A2 1 KS 1 = 2	6
11.	A3	12.26	13	13	11	0	5
12.	A3	8.53	4	4	1	0	2
13.	A3	14.00	A3 11 KS 1 = 12	12	A3 12 KS 2 = 14	A3 4 KS 1 = 5	6
14.	A3	13.32	21	21	20	2	6
15.	A3	10.16	13	13	13	2	2
16.	A4	9.56	9	8	8	1	3
17.	A4	16.37	16	15	13	3	5

18.	A4	16.02	20	20	21	5	6
19.	A4	18.10	16	V1 19 V2 12 = 31	13	3	4
20.	A4	11.48	10	10	8	1	1

4.2.1 Intervjuude fookused

Tabelis 3 on näha erinevate fookuste arv. Kui ajakirjanik käsitles üht fookust ja hüppas seejärel mujale ega laiendanud seda põhjalikult, siis see sai tabelisse märgitud. Samuti kui saatejuht oli käsitletud alguses üht fookust, kuid vahepeal küsiti teiste fookuste kohta ning sj mindi jällegi esialgse juurde tagasi, läks see kirja uue fookusena. Tabelist kumab selgelt välja, et fookuseid oli intervjuudes palju. See tähendab, et ei käsitletud konkreetset jututeemat põhjalikult, vaid hüpati kiiresti järgmisele. Kuulajale on aga oluline, et arutelu ei jääks poolikuks, vaid üht teemat käsitletaks terviklikult. Vastasel juhul võib jääda rohkem küsimusi õhku, kui vastuse saab. Allika vaatest on ka fookuste vahel hüplemine keeruline, kuna vastaja peab kohanema uue fookusega, kuid ei saa kindlat aspekti avada. Seetõttu ei pruugi ta suuta nii kiiresti uuest teemast kinni võtta. Järgmises näites vahetab A1 väga järsult fookust, mis tingib vastaja kokutamise. Lisaks sellele on küsimus ebaselge.

A1: Kunstielus märksõnad täna esimesed, kui jätame nüüd need monumendid.

V: Jah..., mis ma nüüd oskan selle kohta praegu öelda. Ma, mina olen selline, noh, ilmselt ma ei tea, võib-olla on vanus ka juba mängus, et, et sellise väga hea kunsti austaja ja mulle meeldib professionaalne töö. Olgu see siis maal või graafika või skulptuur ja, ja kõik need kaasaegsed vigurid ja. Ühesõnaga, ma olen stažeerinud kunagi Ameerikas ja ma olen näinud ikka tohutu uhkeid kaasaegse kunsti näitusi. Eesti ei saa kuidagi sinna vastu, ei rahalise poole pealt ilmselt ega mitte ideede poole pealt.

Kirjalikus intervjuus ütlesid ajakirjanikud, et panevad fookuse enne intervjuud paika. Ajakirjanikega vesteldes selgus, et tegelikult ei pandud konkreetset fookust paika, vaid pigem vestluse teema, mida nad ise peavad ekslikult fookuseks. Näiteks intervjuueeris A2 eksperti toiduraiskamise teemadel. Selle intervjuu fookuse kohta ütles A2 järgmiselt.

A2: Intervjuu puhul oli fookuseks avada taustu ja põhjuseid, miks nii suur osa toidust läheb prügisse.

See annab mõista, et paika oli pandud just teema. Vestluses käsitleti maailma ja eesti mastaabis toiduraiskamist ning nii kodudes kui ka restoranides toidu ära viskamist. Võimalikud fookused oleksid olnud “Toidu raiskamine maailmas”, “Toidu raiskamine Eestis”, veel kitsamalt “Toidu raiskamise ja liigtarbimise probleemid Eesti kodudes” või “Toidu raiskamine Eesti restoranides ja kaubanduses”. Kõiki neid fookusi puudutati põgusalt. Ligi 10-minutilises intervjuus käsitleti viit erinevat fookust.

Umbes 8 minutit kestnud intervjuus (tabelis 3.3 kohal) räägib A1 perearstiga nõuandetelefonist 1220 – sealsest tööst ja helistajatest (mitmel erineval korral). Lisaks veel koroonatestidest, -vaktsiinidest ja -müütidest. Kiire teema vahetuse tõttu jäid õhku mitmed küsimused.

A1: Nüüd on teil detsembrikuust veel üks võimalus anda inimestele telefoni kaudu koroonasaatekiri pihku ja saata nad siis testi tegema. Kui palju te näiteks eile seda võimalust kasutasite?

V: Ää... arvuliselt ei tea, aga ütleme, et väga palju, aga see on sellesuhtes väga hea. Et perearstidel on tööd palju, et on hea, kui meie saame natukenegi aidata, anda saatekirja nii, et õnneks ei pea meie seda ise tegema, vaid me suuname enda abimeeskonnale, kes annab saatekirja ja seda ikkagi loomulikult läheks palju tarvis ja kardan, et nädalavahetustel läheb veel rohkem, kuna perearstid ei tööta.

A1: Kommunikatsiooni ebaselgus on saanud mitmel rindel pihta, no nüüd on proovitud natukene selgemaks seda asja teha, et teie kolleegid on öelnud ka, et nii pea kui nina jookseb, siis marss koroonatesti tegema. Kas teie sõnum on samasugune?

Vastaja jutust tekib koheselt lisaküsimus, kas neil on ka abimeeskond perearsti nõuandeliinil. Kes sinna kuuluvad? Mis on nende tööülesanded? Lisaks oleks saanud uurida, millistel juhtudel saadetakse inimesi testile ning seejärel ka vastupidi, millistel juhtudel mitte. Kuulamis põhiste küsimustega olnud võimalik fookust põhjalikumalt käsitleda ning anda kuulajale terviklikum info konkreetsest fookusest – töö perearsti nõuandeliinil.

4.2.2 Infoaugud intervjuudes

Üks probleem, mis intervjuude puhul ilmsiks tuli, olid infoaugud ehk intervjuueeritav rääkis midagi, mida kuulaja ei pruukinud teada ega küsinud seda üle kuulamispõhise küsimusega. See ühtib ka fookuse hoidmisega intervjuus. Näiteks rääkis A4 idufirmadest, kus vastaja väitis, et praeguse kriisi ajal leidsid paljud ettevõtted üles suure probleemi, mida enda kasuks pöörata.

V: Ja üks idufirmade jaoks võib-olla tõesti ongi kriis, selline taganttõukav jõud, et üks iga iduettevõtte suur nii-öelda eesmärk, kui nad hakkavad tegutsema, on ju leida suur probleem, mida lahendada, et võib-olla selles valguses tõesti just mõned ettevõtted leidsidki selle järgmise suure probleemi, mida lahendada, et et tõepoolest pöörati enda kasuks, ütleme päris palju selline agiilne-agiilne tegutsemine, paindlikkus.

Ajakirjanik ei täpsusta üle, mis probleemid üles leiti ning mida hakati lahendama. Kuulaja jaoks jääb siin kohe küsimus õhku. Hargie ja Dicksoni (2004) alusel oleks saanud siin kasutatud näitlikustavat kuulamispõhist küsimust ehk paluda näidet probleemist ja seejärel firmast, kes midagi lahendama hakkas.

Mõnel juhul tekkisid infoaugud seetõttu, et ajakirjanikul olid väga tugevad taustateadmised teemast või vestluspartnerist. Sellisel juhul ei selgitanud intervjuueerija tausta kuulaja lahti ning intervjuust võis minna palju kaotsi. Ajakirjanikud tõid välja, et hommikuprogrammi jooksul räägitakse aeg-ajalt tausta lahti, mistõttu seda ei teha intervjuu alguses. Samas tuleb arvestada, et raadiot kuulatakse pigem teise tegevusena ehk tervet programmi ei pruugi kuulaja kuulata.

A3: Räägime ühest siis suurest projektist või täpsemalt siis raamprojektist, mille alla mahub siis hunnik teisi projekte. Vahetult enne seda kui Tallinna Sadam börsile tuli, tutvustas Vanasadama ümbertegemise plaane, mille järgselt võiks siis sadama ümbrus muutuda 2030. aastaks totaalselt. Aeg on edasi läinud siin ää rohkem kui kaks aastat, et kas asjad on kavas nii nagu varem räägitud?

V: Ja asjad on kavas, ee tegutseme igapäevaselt selle nimel, et vanasadama arendusplaani ellu viia, et ää nüüd suuremate plaanide osas eelmise aasta lõpus algatas Tallinna linn kõik vanasadama alade detailplaneeringud, mille menetlus hetkel aktiivselt käib, aga praegu võib öelda ka, et praegu käib aktiivne ehitustegevus mitme suure objektiga...

Ülaltoodud näide on A3 intervjuust (tabelis 3 kohal 11, lk 35) Tallinna Vanasadama tuleviku kohta. Väga põgusalt mainitakse Vanasadama plaane ning sj hakatakse rääkima kohe tulevikust. Samas kui kuulaja ei ole nii kursis, mis 9 aasta pärast peaks sadama ümbruses juhtuma, siis on intervjueeritava jutt segane. Pidevalt saadakse uut informatsiooni, mida tehakse praegu ja kuidas tulevikus hakatakse ehitama. Samas oleks esmalt tarvis kuulajale maalida pilt – milline hakkab Vanasadam tulevikus välja nägema. Sellisel juhul oleks edasine jutt palju selgem.

4.2.3 Peegeldused

Ajakirjanikega vesteldes tuli välja, et peegeldusi kasutataksegi informatsiooni täpsustamiseks või segase teabe ümbersõnastamiseks. Samas ütlesid osad uuringus osalejad, et ei tee seda teadlikult. Tabelis 4 (lk 40) on intervjuude peegelduste arv välja toodud. Siia alla kuuluvad nii peegeldavad küsimused kui ka väited. Peegeldavad küsimused omakorda kuuluvad kas kinniste küsimuste või poolavatud küsimuste alla. Mõnel juhul ei ole peegeldus ei küsimus ega väide, vaid sõnastatud enne küsimust. Näiteks A2 on kasutanud sellist varianti.

A2: Sa ütlesid, et, et on kihvt olla selles projektis, mis lisaks sellele füüsilisele olustikule sulle veel meeldib selles?

Kõige enam kasutas peegeldamist A3, kellel ühes intervjuus oli pea iga teine küsimus peegeldav või peegeldava algusega. Peegeldamise vajakajäämine tekkis just intervjuude puhul, kus vastaja rääkis pikalt ning oluline teave kadus selle sisse ära. Samas oli mõnel korral intervjueeritava vastus väga segane, mis oleks vajanud ajakirjaniku ümbersõnastamist.

A4: Kevad andis ka mitmeid õppetunde, mis need õppetunnid on, mis teie võtsite sealt kaasa, mida saab ka tulevikus kasutada?

V: Mmnn... võib-olla see, et meil kohe nagu paanikasse läinud, et et et... meil oli, noh, me, meil oli reserv, meil oli finantsiline reserv, et me ei pidanud hakkama paaniliselt vaatama, et kuidas, kuidas ell..ellu jääda, et me saime, me saime rahulikult vaadata, kuhu suunas, mis toimuma hakkab ja, ja saime niimoodi oma sihte sihte seada, et et jah, võib-olla firmadel, kellel nagu üleöö turg ära kadus ja kellel

pangakontol raha ei olnud, neil oli võib-olla kõige-kõige keerulisem, kes pidid tõesti ellujäämisega tegelema, meie saime võtta aega ja vaadata, kuhu suunas fookus seada ja.

Selle näite puhul oleks hea olnud ajakirjanikul üle kinnitada, kas nad õppisid, et rahalise reservi kogumine on oluline. Selline konkreetne kokkuvõte aitaks vastusest paremini aru saada ning kuulaja kõrvu jääks oluliseim.

Tabel 4. Intervjuudes kasutatud küsimuste tüübid.

	Interv- jueeri- ja	Interv- juu pikkus	Küsimus- te arv	Suletud küsimu- sed	Poolava- tud küsimu- sed	Avatud küsimu- sed	Ajakir- janiku väited	Peegel- dused
1.	A1	26.10	26	16	2	8	17	1
2.	A1	19.12	25	17	3	7	8	2
3.	A1	8.10	14	7	2	4	4	1
4.	A1	12.20	15	13	2	0	1	2
5.	A1	10.32	6	3	1	3	2	0
6.	A2 + KS	17	A2 9 KS 10 = 19	A2 2 KS 6 = 3	A2 1 KS 2 = 4	A2 6 KS 2 = 8	A2 0 KS 3 = 3	A2 1 KS 3 = 4
7.	A2 + KS	20.03	A2 23 KS 23 = 46	A2 5 KS 6 = 11	A2 4 KS 6 = 10	A2 14 KS 11 = 25	A2 4 KS 5 = 9	A2 1 KS 1 = 2
8.	A2 + KS	9.22	A2 10 KS 0 = 10	A2 4 KS 0 = 4	A2 0 KS 0 = 0	A2 6 KS 0 = 6	A2 1 KS 1 = 2	A2 0 KS 0 = 0
9.	A2 + KS	10.39	A2 4 KS 4 = 8	A2 3 KS 2 = 5	A2 0 KS 1 = 1	A2 1 KS 1 = 2	A2 1 KS 2 = 3	A2 0 KS 1 = 1
10.	A2 + KS	15.03	A2 5 KS 11 = 16	A2 1 KS 4 = 5	A2 0 KS 2 = 2	A2 4 KS 5 = 9	A2 1 KS 2 = 3	A2 1 KS 2 = 3
11.	A3	12.26	11	7	1	3	0	3
12.	A3	8.53	1	0	0	1	1	1
13.	A3	14.00	A3 12 KS 2	A3 2 KS 2	A3 2 KS 0	A3 8 KS 0	A3 1 KS 0	A3 0 KS 0

			= 14	= 4	= 2	= 8	= 1	= 0
14.	A3	13.32	20	5	3	12	1	7
15.	A3	10.16	13	6	0	7	0	1
16.	A4	9.56	8	3	0	5	0	0
17.	A4	16.37	13	6	1	6	3	1
18.	A4	16.02	21	3	3	15	2	3
19.	A4	18.10	13	3	1	12	3	1
20.	A4	11.48	8	2	1	5	1	4

4.2.4 Küsimuste ja vastuste maht

Tabelis 4 on välja toodud küsimuste arv, tüüp ja ka väidete arv ehk ajakirjaniku kõnevoorud, mis eeldavad vastust, kuid ei olnud sõnastatud küsimusena. Väidete alla ei läinud alguse- ega lõpusõnad ja väikesed fraasid nagu “hästi”, “tõesti” jms. Küsimuste arvu all on kajastatud ka ühes kõnevoorus esinenud mitu küsimust vastavalt küsimuste tüüpidele.

Esmalt on vaatluse all küsimuste maht. Kokkuvõttes kasutasid ajakirjanikud kõige enam avatud küsimusi seda kokku 146 korral, suletud küsimusi 123 korral ning poolavatuid 39 korda. Avatud küsimused on head, kui on tarvis kirjeldada või lasta vastajal selgitada. Samas on mõne intervjuu aeg väga lühike, mistõttu võib vastaja lobiseda pikalt ning intervjuul kaob fookus. Töös analüüsitud intervjuude puhul ei olnud avatud küsimused niivõrd ohuks. Pigem oli probleem, kui avatud küsimus oli väga mahukas. Näiteks paluti ühe küsimusega kirjeldada 3-4 aspekti, sellisel juhul on ka intervjuueeritava vastus väga pikk ning laialivalguv. Näiteks küsis taolise küsimuse A1.

A1: Maalige meil üks pilt sellest, milline see muuseumi enam-vähem võiks välja näha. Nüüd ei pea enam ruumilahendusest rääkima. Mida me eksponeerime, on see rohkem miljö, mingisugused esemed, kõik see kokku on, noh, see on võib-olla rumal küsimus, aga üks väikene pilt.

Vastus küsimusele on umbes 2 minutit ning intervjuueeritav räägib erinevatest aspektidest segamini. Esmalt sõnab ta, millisena näeb muuseumi. Seejärel räägib esemetest, kolmandaks ruumilisest lahendusest, neljandaks informatsioonipangast, milleks muuseum saab. Kuulaja jaoks oleks palju selgem, kui intervjuueerija oleks küsinud mitu erinevat konkreetset küsimust eraldi. Sellisel juhul oleks esmalt saanud käsitleda näiteks esemeid, seejärel miljööd jms.

Peamine murekoht, mis intervjuude analüüsist välja koorus, olid segased, pikad ja laialivalguvad küsimused või väited. Mitmel juhul olid küsimused selgituse sees ning intervjuueeritav haaras kinni mõnest muust sõnast, kui vastas küsimusele. Üks segast ja suuremahulist küsimust illustreeriv näide on A3 intervjuust, kus räägiti USA presidendivalimistest. Intervjuueeritaval paluti kirjeldada kahe kandidaadi valijaid.

A3: Räägime siis sellest, et me oleme tänasel hommikul rääkinud palju siis USA presidendivalimistest ning sellest, kuidas üks või teine osariik hääletab. Aga kui rääkida nüüd sellest nendest osariikidest seest, et millised on need võib-olla sellised valijagrupid, mis defineerivad selle, kes nii-öelda valimispäeva järgselt tuleb võitjana välja, kas Joe Biden või Donald Trump ehk siis kas demokraadid või vabariiklased?

Vastus küsimusele oli pea 7 minutit 9-minutilise intervjuust. Intervjuueeritav rääkis neljast erinevast aspektist: ideoloogilised tagamaad, valiku tegemise etnilised-sotsiaalsed tagamaad, geograafilised tagamaad ning ametialased mõjutused. Nii lühikese intervjuu puhul oleks paslik küsida väikese mahuga konkreetsemaid küsimusi, esmalt seetõttu, et kuulaja ei pruugi hoida kogu see 7 minutit tähelepanu räägitul ning seetõttu võib ühel hetkel olla teema segane. Teiseks püüab raadioeetris kuulaja tähelepanu häälte vaheldumine. Selguse huvides oleks võinud kahe kandidaadi valijasgruppi eraldi uurida – kes valib Trumpi, kes valib Bidenit. Siiski eeldaksid need keskmise mahuga küsimusi.

Intervjuudes esines ka mitut küsimust ühes kõnevoorus, mistõttu vastaja valis välja endale sobivaima ning rääkis sellest. Taoline jaotus on toodud välja ka tabelis 3 (lk 35). Kõige enam oli selliseid kõnevoore ajakirjanikel A4 (13 korda) ja A2 (12 korda).

A2: No kui te räägite näiteks enda isiklikust kogemusest, siis kui tihti näiteks teil endal tuleb ette, et vaatate külmutuskapis mõne karbi taha ja siis avastate, et seal on näiteks, ma ei tea, avamata toode, mille kuupäev on juba läbi. Milline on teie enda kogemus, kust, kust tulevad vead?

V: Noh, ma pean tunnistama, et jah, eks neil kõigil ikkagi juhtub isegi isegi isegi nii-öelda kõige teadlike teadlikematel, aga ütleme nii, et kõige enam visatakse ära sellist valmistoitu. Noh, mis kipub võib-olla seda, seda, see on natuke raske planeerida seda, et kui palju vist täpselt teen, et, et jaguks ja, ja lastega peredes lapsed kipuvad taldrikule jätma igasuguseid putrusid ja, ja suppe ja, ja võib-olla ei ole nagu meie inimestel enam sellist teadmist või pealehakkamist, kõike seda nii-öelda ära kasutada ka üle ülejääke just.

Ajakirjanik küsib vastaja enda kogemust, samas on kõnevoorus mitu küsimust, üks neist ka üsna pikk. Vastaja küll tõdeb, et viskab ka ise toitu ära, kuid ei räägi enda kogemusest, vaid võtab kinni viimasest küsimuse pooles *“kust, kust tulevad vead?”*. Küsimust oleks saanud esitada konkreetset: *“Kui palju te ise toitu ära viskate?”* ning seejärel küsida *“Mis põhjustel te seda teete?”* Loomulikult eeldab esimene küsimus, et vastaja viskab toitu ära.

Lisaks sellele, et mitut küsimust ühes kõnevoorus esitades vastab intervjuueritav tõenäoliselt ainult ühele küsimusele või haarab millestki muust kinni, näitas analüüs, et vastus võib olla ka pikk ning laialivalguv, kuna küsimuse maht on suur ja vastaja ei saa päris täpselt aru, mida ta rääkima peaks. Taolise näite saab tuua A4 intervjuust.

A4: Sa võiksid kirjeldada ka seda toodet, mida te pakute, et kuidas näeb see protsess välja ilma DriveX-ita ja kuidas siis DriveX-iga?

Selles näites on kolm küsimust: kirjeldage toodet, mida te pakute, kuidas näeb protsess välja DriveX-ita, kuidas näeb protsess välja DriveX-iga. Vastuse pikkus küsimusele on 3.32 minutit. Intervjuueritav räägib ära tausta, praeguse olukorra ning lahenduse probleemile. Peegeldus vastusele on lühike lause. Seega oleks parem, kui intervjuueritav seletaks neid asju eraldi lahti, kuna kuulajal oleks sel juhul vastust lihtsam haarata.

4.2.5 Meelevaldsed eeldused küsimuses

Lühikestes intervjuudes on meelevaldsete eelduste probleem eetriaaja raiskamine ehk eeldust peab intervjuueritav hakkama ümber lükkama, kuigi võiks vastata neutraalsele küsimusele ja

ise teemat selgitada. Teine probleem vale eeldusega on selle kõlama jäämine, kui vastaja ümber ei lükka. Samuti võib intervjuueeritav eeldust ümber lükates hakata hoopis muust rääkima.

A1: Ilmselt kirjanik mõtles seda kõike kirjutades ise ka korduvalt, kui palju on võimalik tõmmata paralleele keskaja ja tänapäeva vahel, kas selline mõtlemine viis ka mingisuguste kindlate järeldusteni?

V: Ee... Eks ma püüdsin seda vältida, muidugi sellepärast, et ma olin täiesti kindel, et kui mu raamat kätte võetakse, siis hakatakse sealt mingisuguseid selliseid allhoovusi või alamõtteid otsima, et seetõttu ma püüdsin neid sinna üldiselt üldiselt mitte sisse panna, aga noh, see on paratamatu, et see ikkagi noh, ma ei ole keskajal elanud, vähemalt ma ei tea seda ja, ja ikkagi sa paned mingisuguseid ka tänapäevaseid asju sisse...

Ülaltoodud A1 näites on ajakirjaniku tugev eeldus sees. Pigem oleks saanud selgelt küsida: “Kas te mõtlesite raamatut kirjutades paralleelidele keskaja ja tänapäeva vahel?” ning seejärel “Mis põhjusel te seda ei teinud?”. Praegu on eitus ja põhjendus segamini, mistõttu ei ole vastus väga selge.

4.3 Tagasisidestamine

Selle alapeatüki all kirjutan lahti, millised olid peamised tagasiside punktid ning kuidas ajakirjanikud neile reageerisid.

Nagu varasemalt öeldud, oli A1 puhul kasutusel kirjeldav tagasiside näidetega kõigist viiest intervjuust. A1 tagasisidestamiseks ei saadetud talle näiteid ette, vaid ta nägi neid esimest korda videokõne ajal. A2 tagasisidestamine toimus küll *coaching* meetodi alusel, kuid kirjalikult, mistõttu ei saanud näha tagasiside vastuvõttu. A3 ja A4 puhul oli kasutusel samuti *coaching* meetod ehk esmalt saatsin ajakirjanikele küsimused, millele mõelda kahe nende endi intervjuu transkriptsiooni alusel. Seejärel tegime videokõne.

Peamised tagasiside punktid olid järgmised:

- 1) taustateadmiste vajakajäämine ehk raadiokuulaja ei pruugi räägitu tausta teada ning kui talle seda ära ei selgitata, siis jääb intervjuu segaseks;

- 2) intervjuude fookus ehk mitut teemat intervjuudes käsitletakse ning kui põhjalikult seda tehakse;
- 3) kuulamis põhised küsimused seostuvad ka eelmise punktiga ehk kui põhjalikult teemat käsitletakse ning kas tekib infoauke;
- 4) Selged küsimused ehk kui konkreetselt on küsimus esitatud ning kas on esitatud üks küsimus kõnevoorus;
- 5) meelevaldsete eelduste vältimine;
- 6) peegeldamine ehk kas pikad ja segased vastused sõnastab ajakirjanik ümber või toob kõige olulisema kuulaja jaoks välja.

Taustateadmiste puudujäämine

Idealis peaks kuulaja mõistma intervjuus räägitut täielikult, et infot kergemini omandada. Mitme ajakirjaniku puhul oleks mõnel korral olnud vaja kuulajale tutvustada intervjuueeritavat või tema tegemisi, et vestlus oleks selgem.

A1 intervjuude puhul on üks näide kirjanikust, kellega räägiti tema raamatutest, kuid konkreetselt ei toodud välja, mis raamatutest räägiti. Seega sai kuulaja pidevalt uut infot, kuid lihtsam oleks uut teavet omandada, kui oleks teadnud, mis raamatutest juttu on. Ajakirjanik ise põhjendas tausta selgitamata jätmist sellega, et raadio on reaalaaja meedium ning hommikuprogrammi jooksul korratakse mitu korda üle, mis on kavas ning kellega rääkima hakatakse. Seal selgitatakse ka tausta.

Raadio hommikuprogrammi kestvust mainis ka A4 ehk pidevalt räägitakse, millest tuleb peagi juttu ja siis selgitatakse ka tausta. Üldiselt selgitas A4 intervjuu alguses ja keskpäigas üsnagi palju lahti. Ta tõi ise välja mõne näite, kus oleks võinud rohkem selgitada, kuid viitas konkreetsusele intervjuus ja lisas, et hommikuintervjuude puhul pole tihti aega pikka sissejuhatust teha. Sama ütles ka A1. Soovitus ajakirjanikele oli paari lausega selgitada, millega intervjuueeritav või tema esindatav ettevõtte tegeleb, et hommikul ka muid toimetusi tegevale kuulajale jääks kõrvu.

A1 ütles kirjaniku näite puhul veel, et selle raadio kuulajad teavad, kes on antud kirjanik ja millest ta raamatud räägivad. Mõnes A1 intervjuus toodi sisse informatsiooni minevikust, mis võis jääda kuulaja segaseks. Ajakirjanik sõnas, et selle kanali kontekstis oleks ebapädev hakata

tausta selgitama, kuna tegu on vastava kultuurinormiga ja tema programmi kuulajatele on taoline info ilmselge. Ta lisas, et kui nooremale kuulajale jääb miski segaseks, siis on võimalik Vikipeediast vaadata.

A3 puhul sai tähelepanu juhitud samuti intervjuude algustele, kus hakati nii mõnestki teemast rääkima, kuid ei selgitatud või ei tuletatud meelde kuulajale tausta. Seega võis intervjuu sisu minna kaotsi. Näiteks hakati rääkima Tallinna Vanasadama plaanidest, aga ei selgitatud, milline saab olema sadam. Kui kuulajal puudusid vastavad taustateadmised, siis ei hoomanud ta intervjuu sisu nii hästi. Ajakirjanik nõustus välja toodud punktiga ning lisas ise veel paar kohta juurde, kus oleks võinud ehk tausta lahti selgitada. Samuti jõudis ta intervjuu lõpuks järeldusele, et enda taustateadmised võivad kohati olla kahjulikud, kuna seetõttu ei pruugi teatud tahke selgitada, mistõttu tuleb panna end kuulaja perspektiivi ning mõelda, mida ta teab ja mida mitte.

Liiga palju fookuseid intervjuudes

Fookuse põhjalik käitlemine intervjuus on oluline, et kuulaja saaks tervikliku info ja õhku ei jääks mitmeid vastuseta küsimusi. Konkreetse fookusega saab ka intervjuueeritav end avada ning võib anda põhjalikumat teavet. Enamike analüüsitud intervjuude puhul oli käsitletud väga erinevaid fookuseid, kuid mitte eriti põhjalikult. Intervjuude aeg oli valdavalt lühike, mistõttu võis kiire fookuse vahetuse tõttu jääda miskit segaseks. Fookuse põhjalikumat käsitlemist sai soovitatud kõigile neljale ajakirjanikule.

A1 ütles, et oli oluline hoida fookus selle peal, mida intervjuueeritav on tulnud ütlema. Samuti ei ole tema sõnul aega paljusid teemasid põhjalikult käsitleda. A2 käest sai küsitud, mis olid toiduraiskamisteemalise intervjuu fookus. Ta ütles, et eesmärk oli avada raiskamise põhjuseid, kuid seda ei saa fookuseks pidada, kuna tegemist on intervjuu teemaga. Teiseks sai A2-le saadetud intervjuu noore näitlejaga, mille fookus oli ajakirjaniku sõnul noore näitleja portreerimine. See pidi tutvustama tema olemust ja mõtteid. Intervjuus käsitleti kaheksat erinevat fookust. Selgem fookus oleks taaskord võinud aidata noore näitleja mõtteid põhjalikumalt käsitleda ning tal oleks võimalus olnud end konkreetsel teemal rohkem avada.

A3 tõi välja, et mõtleb fookuse alati läbi. Hommikuintervjuude puhul seabki ühe fookuse, kuna tegemist on lühikese formaadiga. A3-le sai saadetud kahe intervjuu transkriptsioon: Tallinna

Vanasadama projekti kohta ning intervjuu tööstressist ja läbipõlemisest. Ajakirjanik ütles, et intervjuude fookused püsisid nendes intervjuudes enam-vähem.

A3: Esimeses oli selgelt fookus see, mis hakkab saama siis Vanasadamaprojektist ja teise puhul on siis fookus juhtide läbipõlemine.

Vanasadama intervjuus räägitakse küll ka selle tulevikust, kuid fookus on pigem teema kui fookus. Läbipõlemise intervjuus nõustus ajakirjanik ise ka, et fookus polnud ainult juhtide läbipõlemisel, vaid räägiti ka üldiselt tööstressist. Ta tõi välja, et kasutades küsimustes asesõnu ei pruugi intervjuueeritava ega kuulaja jaoks olla küsimus väga selge. Mis võiski põhjustada ka fookuse kadumist. Seega nõustus ta, et fookus oleks võinud olla konkreetsem.

A4 ütles, et paneb alati fookuse paika, mis on eriti oluline lühikeste hommikuintervjuude puhul, kus aeg on piiratud. Samas on oluline ka sisuline pool.

A4: Olulisem isegi on võib-olla see sisuline pool ja mitte niivõrd see ajaline pool, et meil on aeg piiratud, vaid noh, me oleme meediaettevõtte, me anname kas lugejale või kuulajale, me tahaks olla tema jaoks kasulikud, anda kasulikku infot.

Ta tõi välja mõlema intervjuu fookused, mis tegelikult olid jällegi pigem intervjuu teemad. Näiteks räägiti ühes intervjuus idufirmadest ning nende tulevikust. Intervjuus käsitleti idufirmadesse investeerimist, räägiti startupide katuseorganisatsioonist, teadusest ja idufirmadest ning idufirmade olukorrast praegu. Soovitus oli laiendada mõnda fookust, näiteks oleks võinud rohkem küsida teaduse ja idufirmade koostöö kohta, kuna seal tekkisid infoaugud. A4 nõustus ka, et teaduse teemat oleks saanud edasi arendada ja põhjalikumalt käsitleda.

Kuulamis põhised küsimused

Teema põhjaliku käsitlemise ning fookuse hoidmisega seostuvad ka kuulamis põhised küsimused ehk vastaja jutust tuleb küsida jätkuküsimusi. Ajakirjanike käest sai seetõttu küsitud, kas kuskil jäi jutt pooleli ning tagantjärele oleks võinud teemat edasi arendada.

A2 ütles näitleja portreeloo kohta, et konkreetseid kohti, kus teema pooleli jäi, tema arvates ei olnud. Samas märgib ta, et oleks pikemalt saanud rääkida nii ühest filmist kui ka pere teatri

dünastiast. Ta lisas, et lühikese intervjuu puhul ei saa igasse üksikusse teemasse sukelduda, mis on paratamatu. Soovitus ajakirjanikule oli mõelda konkreetsema fookuse peale ka portreelugudes ja jutust tulenevalt esitada kuulamispõhiseid küsimusi.

A3 ütles, et kuulamispõhised küsimused on eelkõige head näidete välja toomiseks. Samas märkis ta ära ka kuulamispõhiste küsimuste ohu, mis on fookuse liikumine hoopis mujale, kui sellele, millest intervjuueeritav on rääkima tulnud. Soovitatud sai kuulamispõhiste küsimustega just enda fookuse täpsustamine, et kuulajal ei tekiks lisaküsimusi. Ajakirjanik nõustus ning lisas, et alati tuleb küsimuste plaan teha, kuid seda mõjutab vastaja jutt.

A4 ütles, et kirjutab hommikuprogrammi intervjuudes üles 5-6 küsimust, kuid sõltub siiski vastaja jutust ning vajaduselt laiendab miski. Samas tõi A4 ise välja mõlema intervjuu puhul teemasid, mida oleks saanud põhjalikumalt käsitleda. Nendega sai nõustuda.

Selged küsimused

Selged küsimused on olulised, et vastaja saaks aru, millest ta rääkima peab. Samuti on tõestatud, et selge küsimus annab ka selgema vastuse. Vaatluse all olnud intervjuudes oli mitmeid näiteid, kus ebaselge küsimuse tõttu oli ka vastus lohisev.

A1 puhul oli palju väiteid, mitte konkreetseid küsimusi, millele intervjuueeritavad hakkasid vastama, kuid tihti rääkisid teemast mööda. Mõnel korral oli ka mitu küsimust ühes kõnevoorus. Ajakirjanik ütles, et aeg-ajalt nii juhtub, kuid ta on teadlik, et küsida tuleb üks küsimus korraga. Lisaks tõi ta välja, et tegemist ei ole uudisajakirjandusega, mistõttu ei peagi küsimused nii korrektsed olema.

A1: Kui me räägime ka oma sõbrannaga, siis me tihtilugu märkame ka, et me küsime 100 asja koos. Eesmärk ei olegi tingimata saata sellele vastus, vaid näidata oma emotsioone üldse. Kes mulle seda ütleb, kas ma täna peaks minema punase peaga välja või sinise peaga. Ma ei ootagi sinu vastust selle kohta, ma lihtsalt praegu juhin tähelepanu millelegi, mis mul endal on hingel, nii et iga küsimärk ei olegi veel üldse küsimus, võib-olla see on vestluse osa.

Selgete ja lühikeste sõnastuste kohta tõi A2 välja, et tema küsimused on võrreldes kaassaatejuhiga kindlasti konkreetsemad. Samas on pikk sõnastus aeg-ajalt põhjendatud, kui

on tarvis tausta selgitada. Analüüsitud intervjuudes oli 12 kõnevoorus A2-l kaks või enam küsimust. Ta ise tõi välja, et seda juhtub, kuid mitte väga palju ning sellisel juhul vastab intervjuueeritav vaid ühele neist. A2 tähelepanu sai suunatud toiduraiskamise intervjuule, kus esines mitu küsimust neljas kõnevoorus kümnest, kuhu sisse oli arvestatud ka alguse- ning lõppsõnad ehk pooltes küsimust esitavates kõnevoorudes oli mitu küsimust koos.

Küsimuste selguse, konkreetsuse ning ühe küsimuse küsimise kõnevooru kohta arutles ajakirjanik 3 järgmiselt.

A3: Mul vahepeal lähevad küsimused mitmes suunas teele. Näiteks mitu küsimust korraga ja siis ma hakkam taustaks rääkima mingisuguseid erinevaid fakte, mis mul seostus siis tema enda jutuga. Näiteks ta kommenteerib asja A ja siis ma ka kommenteerin sedasama asja A mingisuguse teise nurga alt, lihtsustatult mingit tausta. Aga siis ma küsin sinna järele asja B ja siis võib-olla tuleb sinna vahele veel mingi asi C, mingi vahemärkusena mingi juurde.

Küsimusele, mis võiks olla kirjeldatud probleemi lahendus, vastas ajakirjanik, et tarvis oleks rohkem konkreetsust. Soovitus oli proovida esmalt tausta selgitada ning seejärel vormistada konkreetne küsimus, millega A3 ka nõustus.

A4 puhul olid küsimused aeg-ajalt segased, sisaldasid ühes kõnevoorus mitut küsimust ning ka pika sissejuhatust. Vestluse alguses ütles ajakirjanik, et küsimuse pikkus ei olegi nii tähtis, kuid hiljem võrdles ta visuaalselt oma küsimuste ning intervjuueeritava vastuste pikkust ning mõistis, et tema küsimused on pikad. Küsimused kadusid mõnikord ka teksti sisse ära. Seega sai ajakirjanikule soovitatud, võimaluse korral konkreetsem sissejuhatus teha ning küsida küsimus viimasena.

Meelevaldne eeldus küsimuses

A1 küsis mitmeid meelevaldsete eeldustega küsimusi või esitas taolisi väiteid. Vastaja pidi need ümber lükkama, kuid neutraalse küsimuse puhul oleks saanud ise rääkida. Lisaks võib vastaja võtta kinni hoopiski ajakirjaniku eeldusest ning ei vasta küsimusel. A1 ei näinud meelevaldsetes eeldustes probleemi, kuna tema sõnul ei olene vastus niivõrd küsimusest, kui sellest, mida vastaja on tulnud rääkima. Samuti ütles ajakirjanik, et taolised küsimused annavad vestlustele särtsu ning üllatavad vastajat.

A1: Ma võin küsida: "Mis kell on?" Ta võib öelda, et aasteaeg on imeline ja mulle tundub, et asi on selles. Ja tähtis on see, mida tema tuleb ütlema. Mina kiidan takka inimesi, kes suudavad anda oma väärtuse sellele intervjuule.

Öelduga kinnitas ajakirjanik, et küsimus ei pruugi niivõrd mõjutada vastaja vastust.

Peegeldamine

Nagu tabelist 4 (lk 40) näha, siis peegeldusi kasutas A2 üsna vähe. Küsimusele, kui teadlikult ta peegeldamist kasutab, vastas ajakirjanik järgnevalt.

A2: Ei kasuta üldse teadlikult, kui siis pigem alateadlikult. Eks peamiselt sellisel juhul, kui tundub, et antud teemat võiks veel avada, aga ei taha n-ö küsimusterahega rünnata, vaid pigem aktiivselt kuulata.

Samas kinnitas A2, et vastajale mõjub see hästi, kuna näitab, et teda kuulatakse. Soovituses sai välja toodud, et see mõjub ka kuulajale hästi. Eriti arvestades hommikuprogrammi, kus inimesed kiirustavad ja sätivad end tööle, kooli ning kõike ei pruugi hoomata. Sellisel juhul on hea, kui ajakirjanik võtab pika vastuse kokku või toob välja kõige olulisema.

A3 ütles peegelduste kohta, et kasutab neid vahepeal ehk liigagi tihti. Analüüsitud viies intervjuus seda probleemi välja ei tulnud, pigem oleks mõnel pool olnud vaja rohkemgi peegeldada. Ajakirjanik tõi ise välja, et peegeldab, kui vastus on pikk või segane. Seega sai vaid taolist tegutsemist julgustada.

Peegeldusi ajakirjanik 4 teadlikult ei kasuta, kuid teeb seda siis, kui vastus on pikk või segane. Seega sai taaskord ajakirjanikku julgustatud tegema seda rohkem tähtsaima välja toomiseks.

Tagasiside vastuvõtmine üldiselt

A1 selgitas iga näite peale, miks ta just nii toimib/toimis. Kirjeldava tagasisidestamisega läks intervjueri üsna ruttu vastupanusse ega nõustunud paljude uurija pakutud soovitustega. Peamise põhjusena, miks uuritav ei nõustunud soovitusi arvesse võtma, tõi ta ise välja oma

kogemuse ajakirjandusväljal ja täpsemalt raadio otse eetris ning soovitude ebapädevuse. Samas märkis A1 intervjuu lõpus, et mõne punkti meie vestlusest siiski paneb kõrva taha, kuid ei täpsustanud.

Coaching meetod töötas hästi kahe uuritava peal, kellega uurija vestles videosilla vahendusel. Ajakirjanikud tõid ise välja mitmed punktid, mis olid märgitud ka algses analüüsis. Samuti ei läinud nad vastuollu, vaid pigem selgitasid tagamaid, kuidas intervjuerimisprotsess kulgeda võis. Lisaks ütlesid need ajakirjanikud, et leidsid märkusi, millele edaspidi intervjuerides tähelepanu pöörata.

Küsimusele, kas meie vestlusest oli A3-le midagi kasu, vastas ta, et see andis mõtestatust tööle juurde. Ta lubas ka välja toodud punkte edaspidi katsetada.

A4 tänas, et ta uurimusse kaasati ning ütles, et selline analüüs tuletab meelde intervjuudele tagasisivaatamise vajalikkust. Ta lisas, et saab tagasisidestamiseks saadetud küsimusi (Lisa 3.2, lk 78) ka tulevikus kasutada intervjuude analüüsimisel.

A4: Edaspidi ka juba tegelikult ettevalmistuse ajal saan vaadata, kas fookus on arusaadav ja kuidas kõik see teema nagu arusaadavalt kuulajani viia. Ma arvan, et see on hästi suur asi, mida kõrva taha panna, nii et et pigem jah, ma sain juhust nagu kuidas edaspidi suhtuda või vaadata, et see on koht kust saab õppida.

A2 puhul on keeruline öelda, kuidas ta tagasisidet vastu võttis, kuna suhtlus toimus kirjalikult ning saadetud soovitudele ta midagi ei vastanud.

5. JÄRELDUSED

Selles peatükis annan vastused püstitatud uurimisküsimustele, mis lähtuvad tulemustest. Järelduste tegemisel kasutan kirjalikust intervjuust saadud vastuseid, tekstianalüüsi ning tagasisidestamise käigus selgunut.

Bakalaureusetöö eesmärk oli uurida raadioajakirjanike küsitlemispraktikaid otse-eetri intervjuudes ning analüüsida, kas ja kuidas oleks võimalik efektiivsemalt küsitleda. Selleks sai püstitatud neli uurimisküsimust, millele annan vastused.

Kuidas valmistuvad raadioajakirjanikud otse-eetri intervjuudeks?

Nelja ajakirjaniku vastuse puhul tuleb välja, et intervjuu küsimuste kava mõeldakse enne läbi, kuid otseselt ei mõelda, mis tüüpi küsimusi esitada. Pigem kasutatakse avatud küsimusi, kuid samas oli palju ka suletuid. A4 tõi välja, et enne intervjuud teeb ta põhjaliku eeltöö, mille põhjal küsimusi küsida. Carpenter, Cepak ja Peng (2018) toovad välja, et hea eeltöö aitab koostada ks küsimusi, kuna intervjuueeri viib end teemaga kurssi ning oskab seetõttu küsida detailsemaid küsimusi. Ajakirjanikud tõid ise välja, et kuigi intervjuu kondikava pannakse paika, olenevad küsimused vastaja jutust. Samas näitas intervjuude analüüs, et küsimused olid sageli pigem hekilised ega olnud otseses seoses eelnevate vastustega, mis annab tunnistust intervjuueeritava vähesest kuulamisest.

Intervjuudele vaatavad ajakirjanikud oma sõnul tagasi, et mõelda, mida teisiti teha. Samas ei ole see süsteemne, vaid seda tehakse harva. Konkreetset küsimuste analüüsi, milline küsimus töötas või milline mitte, pigem ei tehta. Tõenäoliselt aitaks ka küsimuste-vastuste analüüs intervjuueerimistehnikat arendada, kuna võimaldaks märgata, millised küsimused n-ö töötavad ja millised mitte ning mis juhtudel annavad allikad segaseid vastuseid. Ajakirjanike vastustest tuli välja, et tagasisidet saadakse just kolleegidelt.

Töö teooria kinnitab, et küsimus on otseses sõltuvuses vastuse mahuga. Kui küsitakse avatud küsimusi, on maht suurem; kui suletud küsimusi, siis väiksem. Samas oleneb see ka küsimuse selgest ja lühidast sõnastamisest. Vastasel juhul ei pruugi intervjuueeritav aru saada, mida täpselt küsiti ning räägib millestki muust, püüdes midagigi vastata. Intervjuus on rollidele vastavalt

jaotatud kõnevoorud: eeldatakse, et intervjuuerija küsib ning seejärel vastaja vastab (Wang ja Yan, 2012: 231). Seega hakkab ka segase küsimuse korral intervjuueritav siiski vastama, kuna selline on norm ja midagi peab ju ütleva. Otse-eeter lisab ka pinget, kuna kõik sünnib sel samal ajahetkel ning kuulajad ootavad ka vastust. Kõik see võib tingida väga segase vastuse, kui intervjuueritav päriselt küsimust ei mõista.

A3 ning A4 vastustest tuleb välja, et enda tehtud saateid kuulatakse üle ning mõeldakse tehtud intervjuude peale üsna palju. Need ajakirjanikud olid ka avatumad tagasiside vastuvõtmisele. Samas on A2 puhul raske järeldusi teha, kuna tagasiside oli kirjalik.

Kuidas saab efektiivsemalt intervjuueritavat küsitleda?

Peamised punktid, kuidas oleks võimalik efektiivsemalt intervjuuerida, puudutasid järgmisi aspekte:

- 1) intervjuu teema, intervjuueritava tutvustamine ja tausta selgitamine;
- 2) selge fookuse valimine, hoidmine ja arendamine;
- 3) infoaukude vältimine kuulamispõhiste küsimustega;
- 4) selge ja üheselt mõistetava ühe küsimuse esitamine;
- 5) meelevaldsete eelduste vältimine küsimuses;
- 6) mahukate küsimuste vältimine;
- 7) peegeldamine.

Intervjuu teema tausta puudutava info selgitamine on kuulajale kasulik, kuna väldib teadmatuses infoaukude tekkimist. Starkey (2016) toob välja, et raadiot ei kuulata esmase tegevusena, mistõttu ei pruugi kuulaja tervet programmi kuulata või kõike tähele panna. Mõnes analüüsitud intervjuus juhtus, et tausta ei selgitatud, mistõttu oli intervjuud kuulata raske, kuna arutletud teema eeldas konkreetset teadmist. Seega on hea, kui intervjuu alguses tuuakse välja oluline taust, mida on tarvis teada, et intervjuud paremini mõista. Samas tuleb jälgida, et sissejuhatused ei muutuks liiga pikaks ega lohisevateks.

Väga palju kippus analüüsitud intervjuudes fookus vahetuma ning räägitud teemasid ei käsitletud põhjalikult. Seega on efektiivsemalt võimalik intervjuuerida, keskendudes fookuse põhjalikule käsitlemisele ja selle laiendamisele, mitte teema vahetamisele (Harro-Loit ja Eljand-Kärp, 2020). Kuna intervjuuerides tuleb väga aktiivselt kuulata, siis aitavadki fookust

hoida ja laiendada kuulamispõhised küsimused. Nendega on võimalik vältida lünki intervjuudes (Hargie ja Dickson 2004: 137).

Veel on efektiivsemalt võimalik küsitleda, kui esitada selge ja konkreetne küsimus, millest saab nii ajakirjanik, intervjuueeritav kui ka kuulaja üheselt aru (Adams ja Hicks, 2001: 37–38). Tihti juhtus nii, et küsimus kadus sissejuhatuse sisse ära või küsiti ühes kõnevoorus mitut küsimust korraga. Esimesel juhul võib vastaja haarata kinni millestki muust kui küsimusest ning teisel juhul valida endale sobivama küsimuse ja rääkida sellest (Clayman, 1993; Sacks, 1987: 60). Kui küsimus jääb vastajale ebaselgeks, siis räägitakse tihtilugu väga segast juttu erinevatel teemadel.

A4: Aga kas iduettevõtete üldse oli, oli kriisi, et olen rääkinud siin iduettevõtete ja investoritega veel siin aasta lõpus, et nende jaoks on see ongi see mõnes mõttes tavaline olukord, et sa peadki kiirelt toimetama, suunda muutma ja nii edasi, et mõnes mõttes noh, business as usual, on argipäev nende jaoks.

V: Jah, üks investeeringute leidmine on ju alati väga keeruline, et selleks läheb palju-palju tööd ja vaeva, aga üks võib-olla, kui see kriis kõigepealt nii-öelda aset leidis, et üks siis investorid tegelesid võib-olla peamiselt oma portfelli ettevõtete aitamisega ja, ja kuna kohtumised olid tegelikult mängust väljas, et siis investeeringute otsuste tegemine ilmselt võttis kauem aega ja selline usaldus, võib-olla korraks lõi kõikuma...

Ülaltoodud näites haaras vastaja kinni üldsegi investoritest ning hakkas sellel teemal rääkima. Samas ei saa vastusest teada, kas idufirmadel oli kriis, mis tundub justkui küsimus olema. Seega on oluline, et küsimus ei kaoks selgituse sisse ära ning oleks konkreetset sõnastatud.

Aeg-ajalt tulid sisse ka väited küsimuste asemel, mis sisaldasid meelevaldseid eeldusi ja intervjuueeritav ei saanud jällegi päris täpselt aru, millest rääkida ning tulemuseks oli taaskord segane vastus. A1 esitas taolise väite intervjuueeritavale.

A1: Idee oli nüüd olemas, ruumiprogramm oli ka suurepärane, see on nüüd see esimene heurekahtk kindlasti, kus mõned asjad tunduvad nii hästi olevat, et on ta ainult kättevõtmise vaev, aga nüüd tuleb see tegemise faas.

Vastuses lükkab intervjuueeritav väite ümber – tegemise faas on juba käsil. Seejärel räägib intervjuueeritav, miks otsustas siiski muuseumit vedama hakata, kuigi ta rääkis sellest juba varem ka. Samas oleks konkreetne küsimus andnud kuulajale ehk informatiivsemat teavet.

Küsimusest mööda vastamise võib tingida ka vale eeldusega küsimus. Vastaja hakkab eeldust ümber lükkama, kuid keskendub pigem faktina esitatud eeldusele kui annab informatiivset teavet kuulajale (Sacks, 1987: 60-62), mis juhtus osaliselt ka eelmises näites. Kui intervjuueeritav ei lükka eeldust ümber, võib kuulajatele jääda vale mulje. Seega on soovitatav eeldusi küsimustes vältida.

Analüüsist tuli välja ka mahukate küsimuste probleem. Paluti intervjuueeritaval selgitada midagi 2-3 erineva nurga alt ühes vastuses või esitati analüüsi nõudev küsimus, millele intervjuueeritav ei osanud vastata. Lisaks oli raske vastata, kui paluti pikki meenutusi minevikku või lasta ennustada tulevikku. Seega tasub mõelda, kui suure mahulisi küsimusi küsida, et vastaja ei jääks otse eetris hätta.

Kiitmist väärisid ajakirjanike peegeldamisvõtted, kui neid intervjuuerides kasutati. Peegeldamine on oluline just pikkade ja segaste vastuste korral, ajakirjanik saab võtta taolise vastuse oma sõnadega kokku. Intervjuu eeldab intervjuuerija aktiivset kuulamist, vastaja öeldu täpsustamist, ümbersõnastamist ning peegeldamist. Viimane on soovituslik väga pika või segase vastuse puhul. Peegeldamine on oluline, et sõnum oleks üheselt mõistetav ehk kas ajakirjanik ja kuulajad said samamoodi aru. Pikkade vastuste puhul on eelkõige oluline, et välja tuleks kõige olulisem, kuna intervjuueeritav võib rääkida väga erinevatel teemadel ühes vastuses.

Mil määral on ajakirjanikud valmis neile antud tagasi- ja edasisidet vastu võtma?

Valimis olnud neljast ajakirjanikust võtsid tagasiside positiivselt vastu kaks. Nagu töös öeldud, siis tuli A2-ga teha kirjalik intervjuu, mistõttu ei saa hinnata tema tagasiside vastuvõtmist. A1 põhjendas väljatoodud tagasiside punktid ära ning leidis, et oma intervjuuerimisstiili ta ei muuda, kuid mõned punktid paneb vestlusest kõrva taha. Samas ei täpsustanud ta mida. Vestluse põhjal võib aga välja lugeda, et intervjuueeritava tutvustamine vältimaks infoauke võis olla üks neist. Oletatava seose saab luua ka A1 tööstaažiga, milleks on 25 aastat. Selle aja

jooksul on ajakirjanikul välja kujunenud oma intervjuerimisvõtted ning on neid ka omajagu praktiseerinud. Seega on juba välja kujunenud töötavad võtted ja mittetöötavad.

A3 ja A4 nõustusid välja toodud punktidega, kuid põhjendasid ka, miks üks või teine asi võis juhtuda. Näiteks võib mõni segane küsimus olla tingitud pikast eetris oldud ajast või jääb selgitus intervjuu sissejuhatusest ära, kuna seda on varem hommikuprogrammis öeldud. Samas ei saa veenduda, et kõik kuulajad kogu aeg raadiot kuulavad, mistõttu on paslik see siiski üle korrata.

A3 sõnul andis taoline analüüs mõtestatust tööle juurde ning A4 ütles, et hea on, kui keegi ka kõrvalt vaatab intervjuusid. Samuti tõid nad ise ka mitmeid efektiivsemaks intervjuerimiseks soovituslikke punkte välja ning märkasid kohti, kus võiks teisiti teha ehk olid koos valmis õppima.

A3 tööstaaž otse-eetris intervjuerimisel on 3 aastat, A4 aga 15 aastat. Vaadates tööstaaži võiks öelda, et 3aastase kogemusega intervjuerijat oleks lihtsam mõjutada, kui 15aastase tööstaažiga. Samas ei saa öelda, et need ajakirjanikud tagasisidet väga erinevalt vastu võtsid. A4 selgitas mõne punkti juures pisut rohkem, miks ta midagi just nii teeb, kuid siiski nõustus soovitustega.

6. DISKUSSIOON

Intervjueerimisoskused on ajakirjaniku kõige olulisemad oskused. Clayman ja Heritage (2002: 1) toovad välja, et intervjueerimine on ajakirjanduses kõige olulisem tööriist just informatsiooni kogumise tõttu. Ajakirjandusliku intervjuu kaudu jagatakse ekspertide, prominentide, sündmuses osalejate või tavainimeste arvamust (Adams ja Hicks, 2001: 1). Seega on oluline, et info jõuaks tarbijani võimalikult põhjalikult ning argumenteeritult, kuna ainult sedamoodi saab kuulaja, lugeja või vaataja moodustada oma arvamuse.

Raadiole kui meediumile on ennustatud väljasuremist, kuid see on siiski jäänud püsima. Üks põhjus ongi selles, et raadio kuulamine ei pea olema esmane tegevus, vaid tihti kuulatakse seda taustaks (Starkey, 2016). Väga oluline on, et raadiointervjuu annaks kuulajale soovitud info või lahutaks meelt. Raadioajakirjanikud peavad arvestama, et otse-eetri intervjuud jõuavad kuulajani muutmata kujul, seega tuleb koheselt segaseks jäänud informatsioon kuulajale üle korrata või vastaja käest üle küsida. Uuritud intervjuudes oli oluline just informeerimise protsessi, kuna enamik põhinesid uudissündmustel, mis selgitati teatud vaatenurkade alt lahti.

Igal raadiol on oma kuulajaskond, kes teab raadiojaama agendat, kuid siiski ei saa eeldada, et kuulaja on kõigega kursis, millest hakatakse hommikuprogrammis rääkima. Arvestades, et raadiot kuulatakse teise tegevusena. Infoaugud mõjutavad, kuidas kuulaja saadud teavet vastu võtab. Kui räägitakse teatud asjadest, kuid kuulajal pole õrna aimugi, mis esemega on tegu, siis on väga raske pilti kokku panna. Raadio on pime meedium, mistõttu peab kuulajatele üsna palju selgitama. Vastasel juhul jookseb intervjuu mööda külge maha ning sellest pole kuulajale kasu.

Raadio puhul tuleb tähele panna, et selles on programm, näiteks nagu hommikuprogramm. Selle jooksul räägitakse mitmeid kord, mis on saates veel tulemas ning aeg-ajalt selgitatakse tausta ka lahti, mis on oluline intervjuu mõistmisel. Pidev info korrutamine on aga tüütu kuulajatele, kes kuulavad tervet programmi. Samas tuleb arvestada, et raadiot ei pruugita kogu aeg pingsalt kuulata. Eriti hommikuti, kui inimesed sätivad end kodust välja minema (Geller, 2011: 16). Seega on mõistlik oluliste aspektide kohta teavet anda vahetult enne intervjuud, et see aitaks kuulajal intervjuud tervikuna vastu võtta.

Uurimuses tõi ajakirjanik välja, et raadioeetris on aeg-ajalt tegemist pigem vestlusega, mistõttu ei ole oluline, et niivõrd mida ajakirjanik küsib, vaid see, mida on vastaja tulnud ütlema. Tegelikult tuleb nii teoorias kui ka uurimuses välja, et küsimus mõjutab seda, mida vastaja ütleb väga selgelt. Taolise suhtumisega võivad raadiointervjuud muutuda eelkõige vestluseks kahe inimese vahel – ajakirjaniku ja intervjuueeritava. Muutuda võib ka intervjuu struktuur ja intervjuueerija ei suuna enam intervjuud, vaid see kulgeb kuidagi. Saatejuht peaks siiski arvestama, et vestlus on suunatud kuulajale ning see peab korda minema just neile. Kui intervjuud muutuvad liigselt vestluseks, siis võib ära kaduda nende peamine funktsioon ehk informeerida kuulajat. Kulgev vestlus võib olla meeldiv kahe inimese vahel, kuid sellest ei pruugi sellisel juhul kuulaja aru saada ehk sisse jäävad infoaugud.

Analüüsitud intervjuude puhul ei ole tegemist uudistega, kuid nagu öeldud, siis põhinevad need tihti uudissündmustel. Ajakirjanik 1 tõi välja, et kuna tegemist ei ole uudisega, siis ei peagi kõik olema nii korrektne ehk kasutada võib meelevaldseid eeldusi, esitada võib väiteid küsimuste asemel. Tõesti pole tegemist konkreetse uudisega, kus ajakirjaniku arvamust ei tohiks sees olla. Samas ei ole antud soovitusel seetõttu, et ajakirjanik ei tohiks oma arvamust avaldada, vaid pigem selleks, et hommikuintervjuu ajal saadaks võimalikult huvitav info kätte, mis läheb kuulajatele korda. Esitades väite ning oodates sellele vastust võib vastaja rääkida hoopiski millestki muust. Samuti kui esitada meelevaldse eeldusega küsimus võib kuluda väärtuslikku eetriaega pigem eelduse ümberlükkamisele, kui informatiivse teabe edasi andmiseks. Seega ei ole üldse küsimus ajakirjaniku arvamuses, vaid pigem teema käsitlemises ning selles, et vastaja saab selgitada mingit teemat või oma seisukohti.

Kahe ajakirjaniku puhul oli tagasiside vastuvõtmine väga positiivne, kuna nad olid avatud ja valmis õppima. Samuti tõi üks ajakirjanik ise välja nüansi, mida võiksin vaadelda. Selline suhtumine aitas soovitusi paremini vastu võtta. Üks ajakirjanik oli kohe vestluse alguses väga skeptiline soovitude suhtes. Igal professionil on siiski oluline säilitada avatud meel tagasiside suhtes, sest selles võib leida kasulikke aspekte edaspidiseks. Näiteks mainis A3 mõnda aega pärast vestlemist, et kuigi ei ole soovitatud veel praktiseerinud, on tal mõtteis just konkreetsus küsitlemisel. Ta mõistis, et konkreetsem küsimus annab tõenäoliselt ka selgema vastuse. A4 kinnitas, et on hakanud mõtlema rohkem intervjuu eesmärgile ja selle fookusele, mida püüab hoida kuulamispõhiste küsimustega.

Need ajakirjanikud said avatud meele tõttu kasulikke mõtteid edaspidiseks. Seega on oluline avatud suhtumine tagasisidesse, kuna taolises uurimistöös ei taha keegi kritiseerida, vaid näidata võimalusi, kuidas teha teisiti. Keegi ei kahtle ka ajakirjanike praktikas ja juba sisse harjunud töövõtetes, kuid siiski võib mõni soovitus töövõtet arendada.

KOKKUVÕTE

Selle bakalaureusetöö eesmärk oli uurida raadioajakirjanike küsitlemispraktikaid otse-eetri intervjuudes ning analüüsida, kas ja kuidas oleks võimalik efektiivsemalt küsitleda. Uurijat huvitasid küsitlemispraktikad otse eetris, kuna taoliste intervjuude tulemust ei ole võimalik muuta ning kõik sünnibki siin ja kohe. Uurimuses osales neli tegevast raadioajakirjanikku, kaks ühest kanalist ning kaks teisest.

Oluline osa intervjuu läbiviimisel on ettevalmistusel. Adams ja Hicksi (2001: 17) sõnul on põhjalik eeltöö ettevalmistus kõigeks, mis võib intervjuus ette tulla. Ajakirjanik teab konteksti nii palju, et oskab käsitleda põhjalikult fookust ning küsida erinevaid küsimusi. Seetõttu sai esmalt uuritud ajakirjanikelt, kuidas nad intervjuudeks valmistuvad. Kui palju nad pööravad tähelepanu küsimuste tüüpidele, mida esitavad ning kas analüüsivad intervjuusid, et vaadelda, mis töötas ja mis mitte. Selline tagasisivaatamine võiks aidata uute intervjuude puhul miskit teisiti teha. Tehtud intervjuusid kuulavad ajakirjanikud üle eelkõige, kui tekkis mingisugune aps sisse. Aeg-ajalt kuulatakse ka selleks, et aimu saada, kuidas intervjuu tervikpilt oli, samas ei teha seda süstemaatiliselt. Küsimuste tüüpidele väga palju tähelepanu ei pöörata, kuid pigem püüavad ajakirjanikud avatud küsimusi küsida.

Selleks, et vaadelda, millised on ohukohad valimis olevate ajakirjanike intervjuudes, sai analüüsitud vestlusanalüüsi meetodiga igalt ajakirjanikul viis intervjuud. Analüüsist selgus, et kõigil esines intervjuudes mitmeid erinevaid fookuseid, mida oleks võinud põhjalikumalt käsitleda. Ajakirjanik ei tohiks valida kergekäeliselt uut fookust, vaid peaks küsima detailsemalt vastuse kohta või laiendama seda (Harro-Loit ja Eljand-Kärp, 2020), et kuulajateni jõuaks terviklik ja põnev informatsioon. Fookuse põhjaliku käsitlemisega on võimalik ka vastajal end rohkem avada, samas kui pidevalt teemade vahel hüplemisega peab intervjuueeritav kogu aeg koondama uusi mõtteid.

Intervjuudes kasutasid ajakirjanikud segaseid küsimusi ehk kas küsimus ei olnud sõnastatud kui küsimus või kadus see jutu sisse ära ning vastaja ei mõistnud küsimust selgelt. Analüüs näitas, et kui intervjuueeritavale jäi küsimus segaseks, siis haaras ta kinni pigem mõnest sõnast, kui vastas küsimusele. Veel kasutasid ajakirjanikud vähe peegeldusi ehk ei sõnastanud segaseid sõnastusi üle või ei küsinud, kas mõistsid vastaja juttu korrektselt. Taoline käitumine aga

soodustaks raadiokuulaja vastu võtmist ehk esile tuleks sõnum, mis on oluline. Lisaks küsiti veel liiga suuremahulisi küsimusi, millele vastaja ei osanud õieti vastata. Soovitus oli kasutada keskmise mahuga küsimusi.

Soovitused, mida tulevikus võiks intervjuerimisel katsetada, selgusid igal ajakirjanikul viie intervjuu analüüsist ehk tegemist oli küsitlemispraktikatega, mida kasutati pea igas intervjuus. Tagasisidestatimisel töötas hästi *coaching* meetod ehk ajakirjanikele esitati küsimused intervjuu nüansside kohta ja nad pidid nende küsimuste kaudu leidma üles ohukohad enda intervjuudes. Sinna juurde lisas uurija oma soovitused. Samas sai palju kinnitada ka ajakirjanike välja toodut. Kirjeldav tagasiside seevastu oli keerukam, kuna välja toodud soovitused ja näited justkui kritiseerisid ajakirjaniku intervjuerimisstiili, mida selle töös ei tehtud. Seega oleks parem, kui ajakirjanik oleks taolised ohukohad ise välja saanud tuua. A3 tõi välja, et mõtleb edaspidisel intervjuerimisel eelkõige enda konkreetsuse peale ehk küsimused on selgemalt sõnastatud. A4 ütles veidi pärast tagasisidevestlust, et intervjuusid ette valmistades mõtleb ta nüüd rohkem intervjuu terviklikkusele ja selle eesmärgile.

Esmalt oli uuringuplaanis ka neljas etapp, kus oleks vaadanud ajakirjanike uusi intervjuusid ning küsinud neilt, mida nad katsetasid ja kas ise tundsid ka muutust. Selline uurimine oleks andnud märku, kas tagasiside on ajakirjanike töös ka edaspidi käigus. See etapp tuli aga ära jätta, kuna A1 leidis, et välja toodud soovitused ei aita tema küsitlemispraktikat paremaks muuta. A2 viibib tervisliku seisundi tõttu tööst eemal. Teiste ajakirjanikega osutus suhtlus äärmiselt keeruliseks nende kiire graafiku tõttu, samuti polnud üks ajakirjanik veel otse eetris selle aja jooksul intervjuerinud. Samas tänasid A3 ja A4, et olid uuringusse kaasatud ning ütlesid, et taolist kõrvalvaatleja pilku on aeg-ajalt tarvis.

Tulevastele tagasisidet andvatele töödele soovitan kindlasti kasutada *coaching* meetodit, kuna uuringu käigus selgus selle tõhusus. Intervjuerijate käitumise muutumist on lühikese aja jooksul – nagu bakalaureusetöö seda on – raske vaadelda, kuna harjumuste muutmine nõuab aega.

Jätku-uuringus oleks võimalik uurida vastajaid ehk kuidas üks või teine küsimus mõjub intervjueritavale ning millisele küsimusele on mugavam vastata. Seda juhul, kui tegemist on näiteks ekspertintervjuuga, kus vastaja saab pikemalt seletada. Poliitintervjuus ei peagi vastaja end tihti mugavalt tundma.

Lisaks saaks uurida, kuidas mõjutavad infoaugud intervjuude vastu võtmist. Uuringus osaleksid sellisel juhul just kuulajad, kelle peal testitakse üht või teist intervjuud ning seejärel oleks võimalik uurida, kas kuulaja sai kõigest aru või jäi midagi segaseks.

SUMMARY

Radio journalists' opportunities to interview on air

The aim of this bachelor thesis was to examine radio journalists' interviewing techniques on air and to analyse if it is possible to interview more effectively and how. The researcher was interested in on-air interviews, because it is not possible to change results and everything happens right there at a particular moment. Four journalists were included in the sample.

Important part of conducting an interview is preparation. Adams and Hicks (2001: 17) say thorough preparation means that the interviewer is ready for everything that might happen during the interview. A journalist knows the background and because of that it is possible to ask different questions and to concern the focus more thoroughly. Therefore, journalists were first asked how they prepare for interviews. How much they focus on question types and do they analyse conducted interviews to see what worked and what did not. Such an analysis could help to interview differently next time. Journalists listen to their conducted interviews mostly when something went wrong during the interview. Sometimes they listen to get the big picture about the interview, although they do not do so systematically. Even though journalists do not think about the questions directly, they try to ask open questions.

The researcher used conversation analysis to examine most common hazards in interviews. Five interviews from each journalist were analyzed. The analysis revealed that all journalists tried to cover too many focuses, although there were possibilities to talk about one agenda thoroughly. Journalists should not choose a new focus easily, rather they should ask details or listening-based questions about one specific focus (Harro-Loit ja Eljand-Kärp, 2020), so listeners could receive thorough and interesting information. This is also good for interviewee, because it allows to open up, but jumping between different agendas the interviewee has to think about new aspects all the time. Interviewers used indistinct questions: the question was not phrased like a question or it got lost in the interviewer's text. If the question was not clear the interviewee talked about some other aspect that interviewer mentioned. Analysis showed that journalists did not use enough clarification questions or did not rephrase confusing answers to control if they understood something right. Rephrasing helps listeners receive the answer because the interviewer highlights the most important message. Journalists also used large-

scope questions that interviewees did not know how to answer. Recommendation was to use medium-scope questions.

Recommendations, which to use in the future interviews, were formed for each journalist from an analysis of five interviews. So those suggestions were interviewing practises used in almost every interview. Coaching method worked well in the feedback process – journalists were asked questions about their interviews and through the questions they had to find hazard spots in two sent interviews. Researcher added suggestions based on analysis. Descriptive feedback, on the other hand, was more complex, as pointed out recommendations and examples seemed to criticize the journalist's interviewing style, which was not the purpose of this bachelor thesis. So, it would have been better if the journalist had the chance to analyze it by himself at first. Journalist 3 (A3) brought out that after the feedback he thinks mostly about being more concrete, which means he tries to phrase questions clearer. Journalist 4 (A4) told a few weeks after the feedback, that he thinks more about the wholeness and purpose of the interview.

At first there was a fourth step in the research – analyzing new interviews after the feedback and discussing used recommendations with journalists. This step could have helped to understand if journalists use suggestions in their work. However, journalist 1 (A1) said that the recommendations did not help to improve his interviewing skills, so there won't be any interviews with suggestions to analyze. Journalist 2 (A2) is not working right now due to a health condition. Communication with other journalists was extremely difficult because of their busy schedule. Also, one journalist had not interviewed on-air yet. However, those two journalists said thank you for the feedback, because such a bystander's eye is needed from time to time.

I recommend using the coaching method for future researchers who give feedback, because its effectiveness was proved based on this bachelor thesis. Although it is not possible to examine interviewers' habits changing in such a short time as a bachelor thesis is. Habit change needs a longer time. For future work, the study could focus on interviewees and how questions affect answers. Also, to which question is better to answer. In that case researcher should examine for example expert interviews, because interviewing politicians they don't have to feel good. In addition it is possible to examine listeners, do they understand the whole interview or they could use additional information that the interviewer should explain at first.

KASUTATUD ALLIKAD

Adams, S., Hicks, W. (2001). *Interviewing for journalists*. London: Routledge.

Andone, C. (2013). *Argumentation in Political Interviews: Analyzing and evaluating responses to accusations of inconsistency*. Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Beaman, J. (2011). *Interviewing for Radio*. New York: Routledge.

Boud, D. ja Molloy, E. (2012). *Feedback in Higher and Professional Education: Understanding it and Doing it well*. London: Routledge.

Brownell, J. (2010). The Skills of Listening-Centered Communication. A. D. Wolvin (toim), *Listening and Human Communication in the 21st Century*. Chichester: Blackwell Publishing.

Carless, D. ja Boud, D. (2018). The development of student feedback literacy: enabling uptake of feedback. *Assessment & Evaluation in Higher Education*, 43(8), 1315–1325. DOI: 10.1080/02602938.2018.1463354

Carpenter, S., Cepak, A. ja Peng, Z. (2018). An Exploration of the Complexity of Journalistic Interviewing Competencies. *Journalism Studies*, 19(15), 2283–2303. DOI:10.1080/1461670X.2017.1338155

Clayman, S. ja Heritage, J. (2002). *The News Interview: Journalists and Public Figures on the Air*. Cambridge: Cambridge University Press.

Ekström, M. (2001). Politicians interviewed on television news. *Discourse & Society*, 12(5), 563–584. Kasutatud 05.01.2021, <https://journals-sagepub-com.ezproxy.utlib.ut.ee/doi/pdf/10.1177/0957926501012005001>

Gasparini, A. M. (2013). *Coaching with feedback*. Conference paper. PA: Project Management Institute. Kasutatud 21.04.2021, <https://www.pmi.org/learning/library/coaching-feedback-helping-team-grow-5892>

Gazi, A., Starkey, G. ja Jędrzejewski, S. (2011). *Radio Content in the Digital Age: The Evolution of a Sound Medium*. Chicago: The University of Chicago Press.

Geller, V. (2011). *Beyond Powerful Radio: A Communicator's Guide to the Internet Age—News....* Amsterdam: Elsevier Focal Press.

Glück, A. (2016). What Makes a Good Journalist? Empathy as a central resource in journalistic work practice. *Journalism Studies*, 17(7), 893–903. Kasutatud 10.01.2021, <https://doi.org/10.1080/1461670X.2016.1175315>

Gorden, R. L. (1992). *Basic Interviewing Skills*. Illinois: Waveland Press.

Gubrium, J. F. ja Holstein, A. (2012). Narrative Practice and the Transformation of Interview Subjectivity. J. F. Gubrium, A. Holstein, A. B. Marvasti, K. D. McKinney (toim), *The SAGE Handbook of Interview Research: The Complexity of the Craft*. California: SAGE Publications.

Hargie, O. ja Dickson, D. (2004). *Skilled Interpersonal Communication: Research, Theory, and Practice*. London: Routledge.

Harro-Loit, H. (2019). Feedback and Feedforward as a Dialogic Communication in the Learning Environment. In: *The Essence of Academic Performance*. DOI:10.5772/intechopen.89645

Harro-Loit, H. ja Eljand-Kärp, V. (2020). Journalists interviewing elite athletes: Dumb answers or bad questions?. *Catalan Journal of Communication & Cultural Studies*, 12(1), 79–97. Kasutatud 10.01.2021, https://doi.org/10.1386/cjcs_00015_1

Harro-Loit, H. ja Ugur, K. (2019). "Listen First, Then Ask!" Listening- based Journalistic Questioning Training Methods. *Journalism Practice*, 13(8), 911-915.

DOI:10.1080/17512786.2019.1642129

Hennoste, T. (2013). *Grammatiliste vormide seoseid suhtlustegevustega eestikeelses suulises vestluses*. Doktoritöö. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus.

Hennoste, T. (2008). *Uudise käsiraamat*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Hennoste, T., Gerassimenko, O., Kasterpalu, R., Koit, M., Rääbis, A. ja Strandson, K. (2009). *Küsimused eestikeelses infodialoogis*. Kasutatud 12.12.2020,

<http://keeljakirjandus.eki.ee/341-359.pdf>

Hennoste, T., Rääbis, A. ja Laanesoo, K. (2013). Küsimused eestikeelses infodialoogis II: küsimused ja tegevused. *Keel ja Kirjandus*, 1, 7–28.

Kelt, T. (2009). *Eesti Rahvusringhäälingu raadiointervjuude intervjuerimispraktikad*.

Magistritöö. Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut.

Koort, K. (2014). *Ajakirjaniku küsimuste funktsioonid telesaate "Välisilm" näitel*.

Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, ühiskonnateaduste instituut.

Lepik, K., Harro-Loit, H., Kello, K., Linno, M., Selg, M. ja Strömpl, J. (2014). *Intervjuu*.

Kasutatud 05.12.2020, <http://samm.ut.ee/intervjuu>

Loit, U. (i.a). *Auditiivne kommunikatsioon – raadio*. Kasutatud 17.01.2021,

<http://www.meediakoolitajad.edu.ee/files/Files/13565286808.pdf>

McLeish, R. (2006). *Radio Production*. Amsterdam: Focal Press.

McNeill, D. (2005). *Gesture and Thought*. Chicago: University of Chicago Press.

Montgomery, M. (2008). The Discourse of the Broadcast News Interview. *Journalism*

Studies, 9(2), 260–277. DOI: 10.1080/14616700701848303

Montgomery, M. (2011). The accountability interview, politics and change in UK public service broadcasting. M. Ekström, M. Patrona (toim), *Talking Politics in Broadcast Media: Cross-cultural perspectives on political interviewing, journalism and accountability* (33–55). Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

Randlane, M. (2004). *Sotsioloogiliste küsimustike staatus: Konversatsioonianalüütiline lähenemine*. Magistridissertatsioon. Tartu Ülikool, semiootika osakond.

Rodgers, C. R. (2006). Attending to Student Voice: The Impact of Descriptive Feedback on Learning and Teaching. *Curriculum Inquiry*, 36(2), 209–237. DOI:10.1111/j.1467-873X.2006.00353.x

Rämmer, A (2014). *Valimi moodustamine*. Kasutatud 24.04.2021, <http://samm.ut.ee/valimid>

Starkey, G. (2017). Radio: The resilient medium in today's increasingly diverse multiplatform media environment. *Convergence: The International Journal of Research into New Media Technologies*, 23(6), 660–670. DOI: 10.1177/1354856516673354

Sebyan Black, I. (2014). *The Art of Investigative Interviewing*. Amsterdam: Elsevier Science & Technology.

Sedorkin, G. (2020). *Interviewing: A guide for journalists and writers*. New York: Routledge.

Sissons, H. (2006). *Practical Journalism: How to Write News*. London: Sage Publications.

Ten Have, P. (1986). *Methodological issues in conversation analysis*. Kasutatud 16.01.2021, <http://www.paultenhaven.nl/mica.htm>

Thornborrow, J. (2010). 'Going public': constructing the personal in a television news interview. *Discourse & Communication*, 4(2), 105–123. DOI: 10.1177/1750481310363988

Tyagi, B. (2013). *Listening: An Important Skill and Its Various Aspects*. Kasutatud 10.12.2020, <https://www.the-criterion.com/V4/n1/Babita.pdf>

Wang, J. ja Yan, Y. (2012). The Interview Question. J. F. Gubrium, A. Holstein, A. B. Marvasti, K. ja D. McKinney (toim), *The SAGE Handbook of Interview Research: The Complexity of the Craft*. California: SAGE Publications.

LISAD

Lisa 1. Kirjalik intervjuukava raadioajakirjanike ettevalmistuse ja küsitlemise kohta

- Palun selgitage, kas ja kuidas mõtlete enne intervjuud läbi küsimused, mida intervjuus esitate?
- Kui palju pöörate tähelepanu sellele, millist tüüpi küsimusi esitate?
- Millest sõltub see, milliseid küsimusi Te intervjuus küsite?
- Kas analüüsite pärast intervjuud, kuidas vestlus läks? Kui jah, siis kui detailselt te seda teete?
- Kas vaatate intervjuule üldiselt tagasi või analüüsite ka seda, millised küsimused töötasid ja millised mitte?

Lisa 2. Ajakirjanike vastused ettevalmistuse ja küsitlemise kohta

Lisa 2.1 ajakirjanik 1

Palun selgitage, kas ja kuidas mõtlete enne intervjuud läbi küsimused, mida intervjuus esitate?

Iga intervjuu puhul tuleb ajakirjanikul esitada endale küsimus, kuhu ta tahab jutuaajamisega jõuda ja mida välja tuua. Kondikava on vajalik, aga see ei tohi olla paindumatu, sest intervjuu käigus tuleb alati valmis olla ootamatuteks pööreteks.

Kui palju pöörate tähelepanu sellele, millist tüüpi küsimusi esitate?

Kahtlemata on ebaprofessionaalne esitada läbivalt vaid üht tüüpi küsimusi, aga kogenud ajakirjanikel seda häda eriti ei ilmne. Kindlasti tuleb mõelda ka sellele, et vastajale annaksid küsimused end hästi tunda, et need oleksid vaheldatud mugavamate ja nõudlikumate pärimistega.

Millest sõltub see, milliseid küsimusi Te intervjuus küsite?

Kõigest. Ilmani välja. Üldiselt kehtib siin üks ja põhiline reegel: iga järgmine küsimus sõltub eelmisest vastusest.

Kas analüüsite pärast intervjuud, kuidas vestlus läks? Kui jah, siis kui detailselt Te seda teete? Kas vaatate intervjuule üldiselt tagasi või analüüsite ka seda, millised küsimused töötasid ja millised mitte?

Olen üsna veendunud, et lühemate intervjuude puhul ei võta ka mu kolleegid liiga tihti neid detailideni analüüsida. Teine lugu on pikemate formaatidega. Need analüüsitakse tegelikult läbi juba tegemise käigus. Eriti kui jutt on kirja pandud intervjuudega. Otse eetris on sellist võimalust muidugi vähem.

Lisa 2.2 ajakirjanik 2

Palun selgitage, kas ja kuidas mõtlete enne intervjuud läbi küsimused, mida intervjuus esitate?

Jah, kindlasti mõtlen küsimused enne läbi ja enamasti panen põhilised küsimused ka eelmisel õhtul endale kirja ja prindin välja. Jälgin põhiliselt seda, et küsimused võimaldaksid intervjuueeritaval selgelt ja konkreetselt anda edasi oma jutu peamine iva ja samas üritan igas intervjuus küsida ka midagi n-ö rutiinivaba, üllatavat, mida külaline ei oska oodata või mida temalt tavaliselt intervjuudes ei küsita.

Prindin küsimused paberile, kuna mulle meeldib veel suhteliselt viimasel hetkel sodida neile ümber tähtsuse järjekorda määravaid ringe, tõmmata midagi maha või panna veel ka külalise jutu ajal kirja teatud märksõnu. Reeglina toimib küsimuste kirja panek nii, et kui olen mõtted korra läbi kirjutanud, siis tegelikult mul seda paberit enam vaja ei ole, võiksin teha ka mälu järgi. Seda, et eetris kõlavad 100% ette valmis mõeldud küsimused, ei juhtu muidugi kunagi. Alati tuleb intervjuu ajal uusi mõtteid või tundub mõni varem mõeldud küsimus siiski ebaoluline.

Kui palju pöörate tähelepanu sellele, millist tüüpi küsimusi esitate?

Pööran küsimuste sõnastusele väga palju tähelepanu. Eesmärk on esitada selgeid, täpseid, lühidaid, ootamatuid, intrigeerivaid küsimusi. Üks rusikareegel on kindlasti vältida kas küsimusi. Nende asemel alustan tihti küsimust sõnaga "kuivõrd" või "mil määral". Proovin ka alati vältida küsimusi, mis oleksid liiga pikad või koosneksid mitmest küsimusest. Proovin mitte ise pakkuda või ette suunata vastust.

Millest sõltub see, milliseid küsimusi Te intervjuus küsite?

Küsimuste toon ja intensiivsus sõltub tihti sellest, kas külaline on n-ö "kuldsuu", sorav esineja, keda tuleb pigem ohjeldada või siis sõnaaher, kelle suust tuleb huvitavaid vastuseid välja kangutada. Otse eetris ei tea tihti ette, kuidas täpselt olukord kujuneb ja tuleb olla valmis nii kangutamiseks kui ohjeldamiseks. Õnneks enamus külalisi on siiski pigem n-ö "paraja intensiivsusega" vestluspartnerid, kes mõistavad, mida tähendab raadio otse-eeter ja 10minutise intervjuu formaat.

Kahekesi (st kahe saatejuhiga) intervjuud tehes on omaette kunst hea koostöö kaassaatejuhiga, et teaksime, kes ja mida järgmisena küsib. Näiteks, et ei juhtuks, et ühel meist on mingi alateema alles pooleli, aga teine sõidab juba sisse täiesti uue temaga. Või et üks plaanib intervjuu otsad juba kokku tõmmata, aga teine tahaks veel midagi küsida. Et omavahel küsimiskorda jagada, anname enamasti sõrmega üksteisele märku.

Kas analüüsite pärast intervjuud, kuidas vestlus läks? Kui jah, siis kui detailselt te seda teete? Kas vaatate intervjuule üldiselt tagasi või analüüsite ka seda, millised küsimused töötasid ja millised mitte?

Jah, mingil määral toimub analüüs alati. Esimesena analüüsin just tehtud intervjuud oma peas, vahel kuulan ka pärast saadet intervjuu uuesti üle. Enamasti arutame intervjuusid tagantjärele ka kaassaatejuhiga ja meie toimetaja XXXX. Vahel kommenteerivad kolleegid või XXXX peatoimetaja XXXX. Vahel saame sõnumeid või meile ka sõpradelt, tuttavatelt, kuulajatelt.

Väga huvitav on see, et inimestele jäävad meelde ja äratavad tähelepanu just rutiinivabad hetked intervjuudes. Näiteks andis meile intervjuu XXXX, kes rääkis pikalt oma XXXX ja ka XXXX. Lõpuks küsisin, et kuidas tema tänane päev edasi läheb. Ta vastas: "Kõigepealt lähen Myfitnessi trenni, siis teen ühe abielulahutuse ja siis lähen dokfilmitegijate vestlusringi." Pärast

inimesed mäletasid ainult seda ühte lauset, keegi ei meenutanud midagi meie n-ö asjalikust, sisulisest jutust.

Lisa 2.3 ajakirjanik 3

Palun selgitage, kas ja kuidas mõtlete enne intervjuud läbi küsimused, mida intervjuus esitate?

Jah, ikka. Täpsem ülesehitus sõltub mitmest faktorist: kas on pikem või lühem intervjuu (ehk kas hommikune intervjuu, kus on aega 8–15 minutit või täispikk saade 45 minutit), mis teemal see on, kui koduselt end teemas tunnen, kas on rohkem vestlusformaad või eesmärk informatsiooni kättesaamine, külaliste arv ja iseloom (ehk kas küsimused sobivad kõigile või eri inimestele on vaja eri küsimusi, samuti kui jutukad on jne).

Hommikuti on asi konkreetsem – on mingi x arv küsimusi paigas ning tihti olen ka need enda jaoks jaotanud küsimusteks, mida tahan kindlasti esitada ja varuküsimused. Sinna sekka tulevad siis küsimused, mis tekivad vestluse käigus, kuulates (mis pole ka alati küsimuste formaadis, vaid võib ka olla lihtsalt vahekommentaari). Päril palju teen vestluse käigus ka seda (võib-olla, et liiga palju), et teen külalise eelmisest jutust kokkuvõtte küsimuse vormis, et asja lihtsustada (peegeldus).

Muidu olen enda jaoks üldjoontes mõtestanud printsiibi, et ette peab valmistama, aga ei tasu sellesse ilmtingimata kinni jääda. Pikemate saadetega on nii, et mõne teemaga on lihtsam, teisega keerulisem. Näiteks jaotan tihti enda jaoks saate nelja plokki, millele igaühele jääb ca 10–15 minutit aega. Teinekord on lihtsalt rida küsimusi reas, temaatilise-loogilise jaotusega (seal ka siis nt et *bold* is põhiküsimused, kaldkirjas varuvariandid).

Üks asi, mis mul XXXX raadios praktiliselt käies külge jäi oli see, et küsimus ei ole väga tihti lihtsalt konkreetne küsimus, vaid sellele tuleb ette lisaks muud infot, enda vahekommentaari, tausta, mis selle juures võiks kuulajale oluline-huvitav olla (näiteks mõni külalise varasem kommentaar, faktid, sündmuste kirjeldus jne). Osa sellest on ette valmistatud, osa on ka nii-öelda puusalt kohapeal (mitte küll täiesti puusalt, vaid tähendab ikkagi, et põhineb taustateadmistel). Lisaks küsimustele on ka tihti mul taustaks prinditud hunnik muud materjali

– varasemad artiklid sel teemal, statistika, kõiksugune muu info, mida ehk läheb intervjuus vaja. Praktikas küll suuremat osa vaja ei lähe.

Kui on mitu külalist ja üks on rohkem nii-öelda peamine külaline, siis on oht, et läheb liiga dialoogiks kätte ära, kus ühe inimesega vestled seal 10+ minutit järjest, teine vaatab kõrvalt (võib juhtuda, et pead teda uuesti soojaks hakkama rääkima). Seda on ka juhtunud ja selles mõttes on hea, kui on varuks mõned küsimused, mis on külaliste spetsiifilised.

Muidu kokkuvõttes, mõtlen keskmisest rohkem üle, kuna tunnen selliselt end mugavamalt: parajalt struktureeritud, aga kaootiline. Mängulisus meeldib, kuid alati ei õnnestu seda kasutada.

Kui palju pöörate tähelepanu sellele, millist tüüpi küsimusi esitate?

Mõõdukalt. Üldiselt vaid siis, kui näen, et liiga palju on ühte tüüpi küsimusi (näiteks hiljuti ühte hommiku intervjuud ette valmistades avastasin, et pea kõik küsimused algasid sama küsisõnaga).

Millest sõltub see, milliseid küsimusi Te intervjuus küsite?

Üldiselt on mingi ettekujutus olemas, mis küsimusi ma kindlasti tahan esitada. Teine kord lööb plaani sassi külalise vastused – näiteks, kui külaline vastab ühe korraga kõik su küsimused ära. Või siis see, et külaline on liiga jutukas/liiga ahtasõnaline-konkreetne. Teisiti on see minu enda hinnangul päris nigel, kui vestluse käigus ei teki ühtegi küsimust, mis mul endal kirjas varasemalt pole ehk puudub spontaansus. Mul on selline harjumus, et kirjutan päris palju märkmeid paberile, mis kõrvu on jäänud külaliste jutust, mis küsimusi võiks veel esitada, aga see on ka rohkem kaootiline kui struktureeritud.

Kui kuidagi sõnastada üldprintsipi, siis lasen pigem rohkem kulgeda kui range distsipliini alusel (ja siis aeg-ajalt suunan teemat edasi, kui vaatan, et aeg surub peale, aga muid teemasid jagub). See tuleneb ka osaliselt sellest, mis iseloomus on mul intervjuud – need pole üldiselt *hard-talk* stiilis (see ei tähenda, et kriitilist nooti ei otsi). Selle puhul kehtib teistsugune strateegia.

Kas analüüsite pärast intervjuud, kuidas vestlus läks? Kui jah, siis kui detailselt te seda teete? Kas vaatate intervjuule üldiselt tagasi või analüüsite ka seda, millised küsimused töötasid ja millised mitte?

Mõõdukalt jah, kuid mitte küsimuste kaupa (välja arvatud siis kui sattus sisse mingi piinlik apsakas või väga ebaõnnestunult sõnastatud küsimus). Tihti, kuid mitte alati, kuulan ka saateid järelle. Oma abi on ka sellest, kui suhtlen kolleegidega pärast saadet, kuidas see läks.

Eks enda emotsioon on juba päris oluline tagasiside – kui endal polnud huvitav-kasulik-informatiivne, siis pigem on tõenäoline ka, et kuulajal polnud. Teinekord on hea mõõdik see, et mingi teema läks ootamatult pikaks ning just nimelt seetõttu, et asi oli huvitavam kui ootasid (või siis vastupidi mõttetu ja liigne tiirutamine). Ja üks küsimuste mõõdik, mida mõelnud olen, on ka see, et kas külalisel endal oli huvitav – avastas teema kohta mõtteid, mida varem polnud enda jaoks sõnastanud. Näiteks on mõne allikaga probleem see, et nad on harjunud sarnast juttu rääkima ajast ja arust, kanalist kanalisse ja siis tuleb ühte või teistmoodi üllatada, mugavusest välja raputada. Eks viimase puhul on juhtunud ka seda, et kõik justkui tehnilise teostuse poolest sujus, info said kätte, plaan läks nii nagu arvasid, aga saade ise on selline... tapeet. Nüri.

Intervjuude valiku osas mingit kindlat eelistust pole. Küll aga hakkasin mõtlema, et üks tahk, millele võiks ehk nende juures tähelepanu pöörata oleks üks mu nõrkus. Nimelt vahele segamine. Teen seda väga harva, kuna eelistan lasta inimestel rääkida. Teinekord aga tuleks julgemalt seda kasutada. Nii et kui jääb kõrvu mingid hetked, kus oleks võinud seda teha, siis oleks see mulle ma arvan, et kasulik.

Lisa 2.4 ajakirjanik 4

Palun selgitage, kas ja kuidas mõtled enne intervjuud läbi küsimused, mida intervjuus esitate?

Ikka mõtlen. Igal intervjuul on eesmärk ja sellest lähtuvalt selleks ka valmistun. Rääkida midagi millestki ei austa ei külalise, kuulaja ega ka saatejuhi aega. Lisaks annavad küsimustele mõtlemine ka mulle kui saatejuhile kindlustunde üldse vestelda, et ma tean midagigi sellest, millest kohe juttu hakkame tegema. See midagigi (ehk fookus) ongi oluline välja valida, sest intervjuude aeg on ju piiratud.

Küsimuste valimiseks teen taustatööd ehk loen, kuulan, vaatan intervjueeritava (või tema esindatava organisatsiooni) kohta käiva info ja selle pinnalt vormin küsimused. Võimalusel valin oma vaatenurga ehk ei tee juttu asjadest, millest on juba juttu olnud. Küll saab senistest vastustest näiteks teemasid, mida võiks rohkem laiendada, selgitada jne. Ajakirjanike huvid ja materjali kasutamine on erinevad.

Osades saadetes kasutan ka eelmistes saadetes osalenute esitatud küsimusi, mida küsida. Siis saab ka külalisest veidi nagu saatejuht või vähemalt osa selles.

Ajaliselt kulub ettevalmistuseks, taustatööks ja küsimuste valimiseks mitu korda rohkem aega võrrelduna intervjuu pikkusega. Üldistatavalt ca 3-4 korda rohkem aega. Ehk, kui intervjuu kestab ca 10 minutit, siis 30–40 minutit kulub eeltööle. See on selline jäme keskmine, mis sõltub sellest kui kursis teemaga olen (kui igapäevaselt pilku peal hoiad, siis vähem), aga ka külalisest jne.

Kui palju pöörate tähelepanu sellele, millist tüüpi küsimusi esitate?

Head küsimused on hea vestluse võti, millega saab teemat või külalist hästi avada, samuti paneb kuulama. Seega pööran väga palju. Kuulan teisi saateid/podcaste, loen intervjuusid ja kolleegide tööd, et head küsimused valida. Kui ei ole oluline konkreetne „ei või jah“ vastus, siis küsin avatud küsimusi. Head ja huvitavad küsimused on ka külalistele olulised. Tihti tuuakse seda intervjuu järel välja, et raputas neid ka stampvastustest välja mõtlema.

Millest sõltub see, milliseid küsimusi Te intervjuus küsite?

Mulle tundub, et esimene vastus veidi vastab sellele. Sõltub intervjuu eesmärgist.

Kas analüüsite pärast intervjuud, kuidas vestlus läks? Kui jah, siis kui detailselt Te seda teete? Kas vaatad intervjuule üldiselt tagasi või analüüsid ka seda, millised küsimused töötasid ja millised mitte?

Jah, kuulan intervjuusid üle, et tähelepanekuid teha. Intervjuuolukorras on tähelepanu mujal – külaliste vastustel, et sellest ka uusi küsimusi kuulda (nii on vestlus sujuvam). Hiljem üle kuulates märkab asju, mida saab parandada – nii seda, et külaline ei vastanud hästi küsimusele (ehk oleks võinud täpsustada või teisiti küsida), aga ka enda küsimise stiili (levinud viga on näiteks mitme küsimuse korraga küsimine). Mis küsimus töötab, mis mitte, ei saa üldistavalt

siiski öelda. Sõltub hästi teemast, intervjueeritavast ja jällegi saate eesmärgist. On jutukamaid ja vähem jutukamaid külalisi, osad on ka raadios olemisest närvis ehk neid tuleb rohkem aidata, suunata jne.

Lisa 3 Ajakirjanikele saadetud küsimused

Lisa 3.1 A2 tagasisidestamiseks saadetud küsimused

- Millisena näete Te enda rolli XXXX saatejuhina?
- Kuidas sõnastasite intervjuude täpsed fookused?
- Millised on intervjuude puhul Teie enda jaoks need huvitavad kohad, kus jutt jäi ehk pooleli ja tagantjärele tundub, et oleks saanud teemat edasi arendada?
- Kas oli ehk kohti, kus tundus, et küsimuse saanuks sisse juhatada lühema selgitusega? Kui jah, siis kus?
- Kui palju Te teadlikult pöörate tähelepanu sellele, mitu küsimust intervjuueeritavale korraga esitate? Kas olete märganud, et vahel esitate mitu küsimust korraga? Kuidas need küsimused sel juhul toimivad?
- Kui teadlikult te kasutate peegeldusi ja millisel juhul?
- Kui kasutate peegeldusi intervjuu ajal, siis kuidas see vastajale mõjub?
- Milliseid võtteid kasutate siis, kui intervjuueeritav üldse ei avane? Kas analüüsisitud intervjuudes oli mõni hea koht, kus neid tehnikaid rakendasite? Kui jah, siis kus täpsemalt?
- Palun kirjeldage, milliseid võtteid Te kasutate intervjuuerides kahekesi?

Lisa 3.2 Ajakirjanikule 3 saadetud küsimused

- Kuivõrd oluliseks peate te vestluse alguses selge fookuse seadmist? Kuidas Teil nende intervjuu puhul fookuse seadmine õnnestus?
- Millised on nende intervjuude puhul Teie jaoks huvitavad kohad, kus jutt jäi ehk pooleli ja tagantjärele tundub, et oleks saanud teemat edasi arendada?
- Kas leiate nendest intervjuudest kohti, kus kuulajal võis jääda taustateadmistest puudu ning seetõttu ei pruukinud räägitust väga täpselt aru saada? Kui jah, siis millised on need kohad?
- Kui oluliseks peate, et küsimus on lühike, konkreetne ja selgelt esitatud? Kas leiate nendest intervjuudest küsimusi, mida oleksite võinud tagantjärele teisiti sõnastada?
- Kui teadlikult kasutate peegeldusi? Millises olukorras Te seda teete?

- Mil määral pöörate tähelepanu sellele, kui suure mahuga on esitatav küsimus? Kuidas tulevad allikad toime näiteks pikki meenutusi või keerukaid analüüse eeldavate küsimustega?

Lisa 3.3 Ajakirjanikule 4 saadetud küsimused

- Kas leiate nendest intervjuudest kohti, kus kuulajal võis jääda taustateadmistest puudu ning seetõttu ei pruukinud räägitust väga täpselt aru saada? Kui jah, siis millised on need kohad?
- Kuivõrd oluliseks peate te vestluse alguses selge fookuse seadmist? Mis fookused seadsite nende intervjuude puhul? Kuidas Teil nende intervjuu puhul fookuse seadmine õnnestus?
- Millised on nende intervjuude puhul Teie jaoks huvitavad kohad, kus jutt jäi ehk pooleli ja tagantjärele tundub, et oleks saanud teemat edasi arendada?
- Kui oluliseks peate, et küsimus on lühike, konkreetne ja selgelt esitatud? Kas leiate nendest intervjuudest küsimusi, mida oleksite võinud tagantjärele teisiti esitada?
- Kui teadlikult kasutate peegeldusi? Millises olukorras Te seda teete?

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, **Laura Saks**,

1. Annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose

Raadioajakirjanike küsitlemisvõimalused otse eetris, mille juhendaja on **Viivika Eljand-Kärp**, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Laura Saks

24.05.2020